

Metodički potencijal ilustriranih (književnih) oblika na primjeru stripa Čovpas

Papić, Anamarija

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Splitu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:172:803875>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-26**

Repository / Repozitorij:

[Repository of Faculty of humanities and social sciences](#)

**SVEUČILIŠTE U SPLITU
FILOZOFSKI FAKULTET**

DIPLOMSKI RAD

**METODIČKI POTENCIJAL ILUSTRIRANIH
(KNJIŽEVNIH) OBLIKA NA PRIMJERU STRIPA
ČOVPAS**

ANAMARIJA PAPIĆ

Split, 2024.

Odsjek: Učiteljski studij

Studij: Integrirani preddiplomski i diplomski učiteljski studij

**METODIČKI POTENCIJAL ILUSTRIRANIH (KNJIŽEVNIH) OBLIKA
NA PRIMJERU STRIPA ČOVPAS**

Student:
Anamarija Papić

Mentor:
izv. prof. dr. sc. Ivana Odža

Split, rujan 2024.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Povijesni razvoj stripa	3
2.1. Povijest stripa u Hrvatskoj	6
3. Strip i grafički roman	8
3.1. Čovpas – strip ili grafički roman	10
4. Intermedijalnost, intertekstualnost i interkulturalnost u stripu „Čovpas“	17
5. Prilagodba jezika i humora za djecu	26
6. Metodički potencijal strip-serijala „Čovpas“	32
6.1. Primjena u nastavi na primjeru stripa „Čovpas“	34
6.2. Metodička iskustva u prvome razredu	36
7. Zaključak	38
8. Literatura	40
Abstract	44

1. Uvod

Doslovni je prijevod riječi strip „komična traka“. Zbog stereotipa koje strip sa sobom nosi, autori takvih tekstova suočavali su se s raznim preprekama kako bi čitateljima dokazali da je takva vrsta ilustriranoga teksta puno više od komične trake sa sličicama poredanima kronološkim redosljedom. Njegova atraktivnost osobito je prepoznata u suvremenome podučavanju književnosti te je opravdano postaviti pitanje postaje li strip posljednja slamka spasa novim naraštajima kako bi im se približila književnost.

Svoje zlatno doba strip je doživio krajem 20. stoljeća, kada se na čitateljskom tržištu pojavljuju superjunaci koji su nove naraštaje odveli na uzbudljiva putovanja i stvorili vjernu čitateljsku publiku. U tom razdoblju, stripovi su često bili karakterizirani kao jednostavne sličice s tekstom u oblačićima, na prvi pogled nezahtjevne za izradu. Da tome nije tako potvrđuje dugotrajan opstanak i svojevrsna suvremena revitalizacija stripa. Činjenica koju je danas opasno negirati jest da djeca sve manje čitaju. Novi naraštaji gube doticaj s književnošću kakvu poznajemo. Zato danas nije rijetkost da se djecu ohrabruje na čitanje bilo kakvoga književnoga teksta, uključujući i stripove. Štoviše, strip se u tom kontekstu pokazao izvrsnim posrednikom.

Jedan je od nedavno popularnih serijala u dječjem svijetu stripa, „Čovpas“, uspio je zaokupiti pozornost mlađih čitatelja. U ovome diplomskome radu pokušat će odgovoriti na pitanja kako i zašto se to dogodilo; leži li popularnost ovoga stripa u grafičkim prikazima, oblikovanju karaktera, vezama s medijskom kulturom ili pak u humoru? Da bi se odgovorilo na to pitanje, u ovome radu obrazložen je položaj serijala „Čovpas“ unutar književnosti, prvenstveno se pokušalo razlučiti kojoj kategoriji pripada – grafičkome romanu ili pak stripu. Kako bi čitatelj mogao stvoriti širu sliku o samoj temi izlaže se kratak pregled o nastanku stripa kao masovnog medija i njegovu povijesnome pregledu u svijetu i u Hrvatskoj. Nadalje, iznose se karakteristike, obilježja stripa i grafičkoga romana te njihove međusobne razlike. Na temelju navedenih zaključaka opisat će se serijal „Čovpas“ te će se svrstati u jedan od dva navedena oblika ovog medija. Književno-teorijskom analizom pokušat će se objasniti popularnost ovoga serijala koja je izašla iz okvira dječje čitateljske publike. U tom smislu ponajprije ćemo se osloniti na teorije o intermedijalnosti i interkulturalnosti. U završnome dijelu rada izložene su mogućnosti metodičkoga pristupa obradi odabranih ulomaka strip-serijala „Čovpas“. Odabrani

ulomci predstavljeni su učenicima prvoga razreda, a na temelju njihovih odgovora izvedeni su zaključci o tome koji se segment serijala najviše sviđa djeci. Osobito sam se u toj analizi oslanjala na humor, promatrajući ga kao glavni element koji djecu privlači ovome stripu, bez obzira na promjene u sazrijevanju kojima se mijenja i smisao za humor. Procjena učitelja u odabiru ulomaka temeljila se upravo na humoru, pri čemu su se podjednako nastojali obuhvatiti tekstualni i vizualni humoristični elementi, jednostavniji i sofisticiraniji humoristični aspekti.

2. Povijesni razvoj stripa

Komunikacija je imanentna svim živim bićima, a ljudima je, uz neverbalnu, svojstvena i verbalna komunikacija koju izražavaju govorom. Na samom početku ljudske civilizacije, prije poznavanja pisma, izražavanju misli i emocija pribjegavalo se pomoću niza crteža. Mnogi će istaknuti kako je početak stripa 19. i 20. stoljeće, no povijest ukazuje da on seže puno dalje. Ako se sagleda činjenica da se crteže u nizovima i sljedovima može pronaći u špiljama, egipatskim grobnicama, spomenicima, hramovima, japanskim drvorezima, rimskim stupovima... može se zaključiti da je strip oduvijek bio blizak ljudima. Prema McCloudu (2016: 11) prva povijesna cjelostranična kompozicija koja je najbliža današnjem stripu tapiserija je kraljice Matilde iz Bayeuxa iz 1066. godine. Tapiserija opisuje normadsko osvajanje u nizovima te zapravo priča priču o bitci koja je u očima umjetnika ili zajednice očito značajno odjeknula. Gledajući povijesni presjek može se pronaći mnoštvo primjera koji podsjećaju na stripove kakve danas poznajemo, no pravim ocem i začetnikom modernoga stripa smatra se Rodolphe Töpffer, švicarski pisac. Naime, Töpffer sredinom 19. stoljeća objavljuje svoje „Priče u slikama”. Riječ je o serijalu karikatura koje prožimaju satirične priče koje su ismijavale tadašnje političare. Prvi put u povijesti ukomponirane su riječi, slike i karikature. Smatrao je da ono što čini nije ništa novo ili inovativno te je svoje stripove smatrao hobiem. Možda je posljedica nazivanja stripova hobiem povezana s negativnim konotacijama koje su u tom razdoblju pratile stripove. Većina ilustratora inzistirala je na to me da ih se naziva karikaturistima. Još jedno ime koje valja spomenuti u evoluciji stripa je ime Maxa Ernsta. On je iskoristio 182 pločice te stvorio remek – djelo 20. stoljeća u obliku roman – kolaža (McCloud, 2016: 19). Upravo nakon Ernsta nastaju stripovi koji su poznati široj čitateljskoj publici od 20. stoljeća pa sve do danas.

“Krajem 19. stoljeća prve naznake stripova nalazile su se u novinama i najčešće su to bile duhovite zgode u nastavcima. Novine su igrale veliku ulogu kod popularizacije stripova gdje su čitatelji pratili nastavke kratkih i duhovitih priča. U razdoblju začetaka stripa kao novog medija ističe se ime Maxa Gainesa koji je odigrao ključnu ulogu u razvoju i popularizaciji samog medija. Tako Gaines 1933. godine objavljuje ‘Famous and Funnies’ koji se smatra jednim od prvih novinskih stripova uvezanih u format časopisa. Kako je ‘Famous and Funnies’ doživio veliki uspjeh kao novi mediji, druge izdavačke kuće su slijedile takav primjer. Tako se format stripa počeo pronalaziti u novinama i intrigirati čitatelje

za otkrivanje novih nastavaka. Nakon određenog vremena izdavači stripova počeli su stvarati originalan sadržaj te je to dovelo do stvaranja novih likova i priča za široki interes publike” (Shaji, 2023)¹.

Iako je strip kakvoga danas poznajemo svoj začetak doživio na europskome tlu, najveći doprinos razvoju stripa kao umjetnosti ipak pripada Americi. Važno je naglasiti da je zlatno doba stripa započelo u razdoblju kada je industrijalizacija uzela maha, osobito u Americi, te se može zaključiti kako je strip proizvod industrijskog doba. Posavec (1975: 126-150) smatra da se strip može svrstati u jedan od oblika komunikacije, a prema suvremenim teorijama pripada masovnim medijima i pridodaje mu se epitet najekspresivnijeg oblika vizualne komunikacije. Osim razvoja industrije, Amerikanci su se suočavali i s drugim poteškoćama koje je to vrijeme donijelo. Drugi svjetski rat bio je na pomolu pa se u stripovima tog doba itekako mogu zamijetiti društveno – političke okolnosti: „Tu se ističu junaci koji se bore protiv sila zla te u svojim avanturama pružaju čitatelju bijeg od stvarnosti i dodaju dozu optimizma, hrabrosti i domoljublja. Čak i u tako mračnim razdobljima Velike depresije pojavljuju se izdavačke kuće stripova koje si postaju glavni konkurenti na tržištu“ (Shaji, 2023). Na taj način ljudi tog vremena pronalazili su u masovnim medijima, stripu, neka bolja vremena koja nisu živjeli u stvarnosti. Zbog toga je ključna 1938. godina u kojoj se pojavljuje kulturni prvijenac „Superman”. Shaji (2023) smatra da je upravo taj superjunak postavio glavne temelje za cijeli žanr i otvorio novo razdoblje koje danas nazivamo zlatnim dobom stripa. Osim što su donijeli netipične junake za širu publiku, stripovi se također ističu svojim jedinstvenim humorom. Mnogi autori skrivali su se iza likova u satiričnim stripovima. Na taj način stripovi su postali svojevrsna kritika tadašnjega društva i politike. U tom razdoblju autori su pokušali podignuti ugled stripu kao umjetnosti i odmaknuti ga od superjunaka i negativnih predrasuda. Tako je mnoštvo autora počelo izlaziti iz već poznatih okvira u stvaranju stripova.

Kao što je već spomenuto, prvi strip kakvog danas poznajemo pripada američkome kontinentu. Amerikanac Richard F. Outcault u stripu vidi potencijal za zabavu i zaradu. Upravo tako je i nastao „Žuti dječak”. Glavni lik je ćelavi, klempavi dječak odjeven u žutu kabanicu na kojoj su često ispisane poruke. Upravo je zbog svog karakterističnog izgleda ostao zapamćen kao takav, što možemo vidjeti na Slici 1. To je svakako doprinijelo prvotnom cilju, zaradi i marketingu. Objavljen je prvi put 1895. u novinama „New York World”, a zbog svoje slave doživio je i televizijsku adaptaciju te postavio standarde za dječje stripove kakve poznajemo danas. Moglo bi se reći kako „Žuti dječak” označava početak modernoga stripa. Neki od

¹ Sve ulomke iz engleskoga izvornika prevela Anamarija Papić.

žanrova stripa su: manga, horor, psihološki, kriminalistički, politički, humoristični, znanstven-fantastični, edukativni, dječji strip i dr.

Slika 1. Karikatura „Žutog dječaka“ (preuzeto s https://en.wikipedia.org/wiki/The_Yellow_Kid 5.6.2024.)

Osim zabavnoga karaktera neki su od autora uvidjeli obrazovni potencijal stripa te su pomoću masovnog medija pokušali educirati djecu. Posebno se ističu indijski autori:

„Tako je ‘Amar Chitra Katha’ najpoznatiji i najutjecajniji strip u Indiji koji je izlazio u seriji knjiga. Usredotočuje se na prepričavanje indijske mitologije, povijesti i folklora. Ovi edukativni stripovi upoznali su generacije djece s njihovom kulturnom baštinom i odigrali ključnu ulogu u očuvanju priča i tradicija. Na tragu obrazovnog sadržaja i kulture popularna je serija stripova ‘Tinkle’ koja je svojim obrazovnim i avanturističkim duhom zaokupila mlade čitatelje. Legendarni likovi Suppandija, Shikari Shambua i Tantri the Mantri osvajali su mlade čitatelje svojim zanimljivim pričama i živopisnim avanturama. Valja spomenuti i strip ‘Chacha Chaudhary’ legendarnog Prana Kumara Sharma koji je postao jedan od najomiljenijih stripova u Indiji. Serija stripova prati glavnog junaka Chacha Chaudharyja koji riješava misterije svojom pameću i dokaziva da junaci ne moraju biti samo od mišića, a na putu s njim ima svog suputnika diva Sabua.” (Shaji, 2023).

2.1. Povijest stripa u Hrvatskoj

Na području Hrvatske moderni strip pojavljuje se dvadesetih godina 20. stoljeća. Na samom početku prevodila su se djela stranih autora, a potom se hrvatski autori okušavaju u novome mediju. Jedan od prvih hrvatskih stripova bio je „Maks i Maksić“ autora Sergeja Mironovića Golovčenka koji je svakoga tjedna izlazio u novinama „Koprive“ (Hameršak i Zima, 2015: 156). Naslovnicu jednog od izdanja možemo vidjeti na Slikama 2 i 3. Osim interesa odrasle publike, postupno strip postaje popularan među djecom. „Vjerenicu mača“ nacrtao je Andrija Maurović prema scenariju Krešimira Kovačića, a upravo njega smatramo ocem hrvatskoga stripa (Majdenić, 2019: 70). Nastavci ovoga stripa objavljeni su tijekom 1935. godine u zagrebačkim novinama „Novosti“ (Hameršak i Zima, 2015: 157). Popularni su i stripovi nacionalne tematike poput „Seobe Hrvata“ i „Groba u prašumi“, a svakako su značajan dojam ostavile i stripovske adaptacije hrvatskih romana kao što su „Čuvaj se senjske ruke“ i „Grička vještica“ (Majdenić, 2019: 70).

Razdoblje Drugog svjetskog rata obilježeno je izdavanjem mnogobrojnih stripova za djecu, a i odrasle. Karakterizirala su ih duhovita događanja s kratkim pričama što je okupiralo dječju publiku, dok su stripovi za odrasle odisali pustolovinama i junacima (Hameršak i Zima, 2015: 158). Međutim, u poslijeratnome razdoblju javlja se otpor prema stripu. Glavni razlog pružanju otpora bila je njegova kapitalistička utemeljenost i trivijalnost, što se kosilo s politikom toga doba. Iz tih razloga obustavljeno je izdavanje bilo kakvih stripova (Hameršak i Zima, 2015: 158).

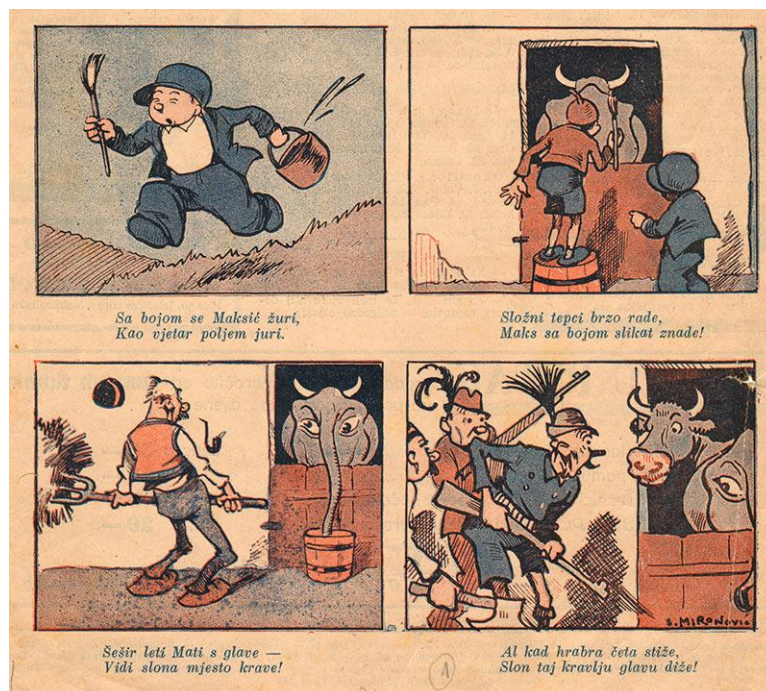
Neugebaueru, Dovniković, Delač, Voljevica i Reisinger 1950. godine oživljavaju zabranjeni mediji izdavanjem humorističnih novina „Kerempuh“ (Majdenić, 2019: 71). Važno je istaknuti i 1954. godinu kada počinje izlaziti „Plavi vjesnik“ koji je imao ključnu ulogu u razvijanju hrvatskoga stripa. U njemu je objavljeno čak 130 strip-pripovijetki. Nadalje, za strip su značajna i sljedeća izdanja: „Pegaz“, „Polet“, „Oscar“, „Lucifer“, „Bang!“ te „Patak“ (Majdenić, 2019: 74).

Potkraj devedesetih godina hrvatsko stanovništvo u potpunosti je prihvatilo strip smatrajući ga čak snažnim odgojno-obrazovnim sredstvom. Upravo zbog te spoznaje, strip postaje dijelom redovitoga programa u osnovnim školama. Važno je istaknuti suvremene dječje časopise koji su svakako pomogli u popularizaciji stripa među mlađim naraštajima, „Smib“ i „Modra lasta“ (Hameršak i Zima, 2015: 159).

Danas je popularnost stripa posvuda pa i u Hrvatskoj neizbježna, a tomu svjedoče strip-festivali koji se održavaju u mnogim gradovima naše domovine. Neki od festivala su: „MaFest“, „CRŠ Zagreb Comic Con“, „Supertoon“, „OHOHO festival“. Upravo zbog popularnosti takvoga medija potrebno je prepoznati ciljanu publiku te pokušati književnost približiti mlađim čitateljima na njima zabavan i zanimljiv način.

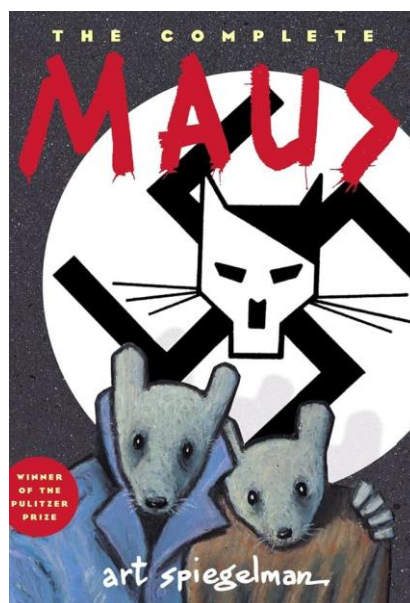
Slika 2. II. nastavak stripa Maksa i Maksića (preuzeto s <https://www.stripforum.hr/leksikon/povijest-hr-stripa/1-generacija/maks-i-maksic/> 5.6.2024.)

Slika 3. Maks i Maksić kao čarobnjaci (preuzeto s <https://www.stripforum.hr/strip-revija-vl/strip-revija-vecernjeg-lista-br-20-travanj-2015/> 5.6.2024.)

3. Strip i grafički roman

Hrvatska enciklopedija (2013 – 2024)² strip definira kao: „...slijed crteža što obično prikazuje neku priču, najčešće popraćen tekstom u oblačićima na crtežima, a katkad u podnaslovima ispod crteža u kvadratu.” Može se kazati da je sami strip izvadak iz veće serijalizirane priče. Pod pojmom serijalizirane priče, misli se na to da dijelovi te priče izlaze dnevno, tjedno, mjesečno ili godišnje. Termin grafički roman mlađi je od stripa, a prvi ga je upotrijebio Richard Kyle 1960-ih. Zoldoš (2022: 2) za R. Kylea navodi: “On je smatrao da treba postojati naziv za ‘ozbiljnije stripovske priče’ stoga je želio osmisliti termin koji će odgovarati pričama koje je sam volio čitati, odnosno pričama za čitatelje u kasnim tinejdžerskim ili četrdesetim godinama koje će koristiti sve konvencije standardnog stripa.” Također, važno je spomenuti i ime Willa Eisnera koji je učvrstio termin grafičkoga romana. Godine 1977. izlazi njegova knjiga „Ugovori s Bogom“ na čijoj se naslovnici našao natpis „grafički roman“. Time je želio istaknuti razliku između svoga rada i standardnih stripova te ukazati kako je njegovo djelo puno više od stripa. Ovime je Eisner istaknuo složenost sadržaja koji je ciljao na odraslu publiku. Tako je termin grafičkoga romana priznat u američkoj strip sceni (Zoldoš, 2022: 2). Ipak, do procvata i popularnosti grafičkoga romana dolazi tek kasnije knjigom „Miš“, autora Arta Spiegelmana koja je objavljena 1991. godine. To je klasični grafički roman koji progovara o iskustvu autorova oca tijekom holokausta, gdje su Židovi prikazani kao miševi, a nacisti kao mačke, što vidimo na naslovnoj strani knjige na Slici 4.

Slika 4. Naslovnica grafičkoga romana "Miš" (preuzeto s <https://www.amazon.com/Complete-MAUS-Art-Spiegelman/dp/0141014083> 6.6.2024.)

² <https://www.enciklopedija.hr/clanak/strip>

Ne samo da je osvojivo pohvale kritičara i srca čitatelja, već je otvorio prostor drugim autorima grafičkih romana koji su željeli predstaviti ozbiljne teme služeći se tim književnim oblikom (Shaji, 2023). „Miš“ je 1992. godine osvojio Pulitzerovu nagradu. Time se popularnost i prepoznatljivost grafičkog romana proširila i izvan granica stripovske publike nakon čega kreće istinski procvat grafičkog romana u američkom stripu (Zoldoš, 2022: 3).

Kako su pojam stripa i grafičkoga romana usko vezani i slični jedan drugome, teško je odrediti granicu između tih dviju vrsta teksta (O'Mahony). Možemo ih promatrati kao srodne oblike pripovijedanja (Shaji, 2023). Glavna razlika među njima je u tome da grafički roman priča kompletnu priču putem ilustracija te jasno ima početak, sredinu i kraj. Iako i stripovi također pričaju priču preko ilustracija, oni su najčešće izvedeni iz većeg narativa (O'Mahony). Uz sve već navedeno, grafički romani nude vrstu razrješenja kakvu očekujemo od romana. U internetskom članku iz 2021.³ navode se i druge dodirne točke s klasičnim romanom koje možemo koristiti kako bismo razlučili kojoj kategoriji djelo pripada. Neke su od tih karakteristika razvoj karaktera svih likova, tematske poruke, precizan i promišljen dijalog te naracija. Iz navedenoga proizlazi da razlika između romana i grafičkog romana proizlazi iz segmenta koji je grafički roman preuzeo od stripova, odnosno iz ilustracija. Dakle, temeljna su razlika između romana i grafičkoga romana ilustracije. U grafičkim romanima ilustracije čine neodvojivi dio od ostatka teksta kojim se primarno pripovijeda. Dijaloški mjehurići i okviri pomažu u pripovijedanju i razradi priče. Gledajući širi spektar razlika, prema Maksimović (2012: 19), osnovna je razlika između stripa i grafičkoga romana u broju nastavaka i zadanom formatu. Jedna od glavnih karakteristika stripova je u tome što imaju više nastavaka i manji su po obimu, iako to nije uvijek nužno pravilo. Namjena teksta također igra ulogu u prepoznavanju i postavljanju granica između stripa i grafičkoga romana. Važno je istaknuti da takva vrsta romana ne odstupa u potpunosti od stripa te treba sadržavati karakteristike stripa i romana, a iznimke su ako je riječ o didaktičkom grafičkom romanu. Navodi se još karakteristika koje bi čitateljima pomogle razlikovati strip od grafičkoga romana: „Grafički romani pokrivaju široku lepezu žanrova i tema. Stripovi to također mogu, ali teme su često povezane ili objašnjene kroz leću superjunaka ili pojačane stvarnosti. Grafički romani sadrže cjelovite pripovijesti bez obzira jesu li dio veće serije...“ (2021)⁴. Zaključno, moglo bi se reći da se grafički roman služi oblikotvornim elementima stripa (ilustracije, oblačići) koji su u funkciji pripovijedanja, odnosno dopunjavaju temeljnu proznu naraciju koja je karakteristična za roman. Grafički roman

³ <https://www.masterclass.com/articles/learn-the-difference-between-graphic-novels-and-comics#what-are-the-characteristics-of-a-graphic-novel>

⁴ Isto.

često je tematski složeniji, a obilježja stripa nadopuna su proznoj naraciji. Govorimo li o opsegu, za strip je karakterističniji veći broj nastavaka i manji opseg.

3.1. Čovpas – strip ili grafički roman

Na temelju iznesenih činjenica i zaključaka o razlikama među ovima dvama književnim oblicima obrazložit će se kojemu pripada serijal o Čovpsu. Riječ je o serijalu koji je brojnim svojim karakteristikama prilagođen djeci školskoga uzrasta, iako svojim interkulturalnim referencama može biti vrlo zanimljiv i odraslima. Autor je američki pisac Dav Pilkey koji je prvi nastavak „Čovpas“ objavio 2016. godine i od tada je glavni junak zarobio srca mladih čitatelja. Do sada je Pilkey objavio 12 nastavaka priče o neobičnome junaku.

Glavna karakteristika u objavljivanju stripova je to da je riječ o kratkim pričama koje izlaze u nastavcima dnevno, tjedno, mjesečno ili godišnje. Kada govorimo o ovome serijalu, prvi je nastavak izašao 2016. godine, drugi i treći 2017., sljedeća dva 2018., šesti, sedmi i osmi dio 2019., deveti nastavak 2020., deseti 2021., sljedeći nastavak 2023. i posljednji, dvanaesti, 2024. godine.⁵ Uzmemo li se u obzir godine izdanja pojedinih nastavaka, vidljivo je da Pilkey objavljuje od 2016. godine do 2024. uzastopno, osim između desetoga i jedanaestoga nastavka gdje je prošla godina dana. Također, svake se godine ne objavljuje isti broj nastavka. 2016. godine objavljuje prvi nastavak, a od 2017. do 2018. po dva nastavka u godini. Nadalje, 2019. godine objavljuje tri, a 2020. i 2021. po jedan nastavak, nakon čega slijedi stanka do 2023. godine kada izlazi novi nastavak, a posljednji je objavljen 2024. godine. Tehnička opremljenost serijala o Čovpsu usklađena je s grafičkim romanima, odnosno, sva su izdanja u tvrdim koricama, za razliku od klasičnih stripova koji su često u mekome uvezu.

Uzmemo li se u obzir likovi u nastavcima o Čovpsu, uočljiva je poveznica s klasičnim stripovima. Glavni junak je Čovpas, hibrid čovjeka i psa, kako mu samo ime govori. On je superjunak koji na nespretn i simpatičan način rješava probleme u svojoj zajednici. Superjunaštvo karakteristika je mnoštva stripova. Promotrimo li junake poput Spidermana, Batmana i X-mana, osim što imaju neke nadnaravne moći pomoću kojih spašavaju svijet, oni su neprimijećeni, podcijenjeni, čudni, drugačiji te iz sjene misteriozno spašavaju svoju zajednicu, a u konačnici i svijet. Čitatelji, osobito mlađi, za koje je karakterističan svojevrstni životni optimizam i idealizam, lako se poistovjećuju s likovima takvih karakternih osobina.

⁵ <https://toppsta.com/books/series/22369/dog-man>

Čovpas je podcijenjen od strane svojih kolega u policijskoj postaji jer je samo luckasti pas, ali on se svakoga puta izdigne iznad situacije i svima dokaže da su pogriješili. Osim tipičnih glavnih likova koji se pojavljuju u svakome nastavku stripa, Čovpsu se suprotstavlja lepeza zlikovaca koji staju na put njemu i zajednici u kojoj živi. Oni su spremni uništiti svijet, ali to će jedino uspjeti ako prvo unište glavnoga junaka. Jedan od prvih zlikovaca s kojim se Batman susreće je Penguin koji za sebe smatra da je gospodin kriminala.⁶ Iako čitatelj uživa u pobjedama dobrog nad zlim, uvijek postoji obrazloženje zbog čega je taj zlikovac postao toliko zao. Velike izdavačke kuće poput Marvela i DC-ja⁷ nikada ne ostave svoje čitatelje u neizvjesnosti, nudeći im objašnjenja o okolnostima koje su dovele do toga da neki lik postane zao. Tako je spomenuti Penguin u svome djetinjstvu proživljavao zadirkivanja svojih vršnjaka. Ismijavali su ga zbog debljine, niskoga rasta i nosa koji je nalikovao kljunu ptice. Njegova bogata i utjecajna obitelj zbog toga ga je odbacila, što ga je nagnalo da se okrene tamnoj strani.⁸ U serijalu o Čovpsu glavni zlikovac je mačak Frki. Frki želi pokoriti svijet, ali mu na putu stoji Čovpas. Zašto je Frki postao takav saznajemo u sedmome nastavku „Čovpas – Kom se lopta valja“ gdje sam Frki objašnjava svome sinu zbog čega je takav. Naime, otac ga napušta te ga Frki nikada nije vidio (Pilkey, 2023: 80). Međutim, osim tužne ispovijesti vezano uz oca, u ranijem nastavku „Čovpas – Gospodar buha“ uviđamo ključnu prekretnicu. Među brojnim zatvorskim posjetiteljima, Frkija posjećuje liječnik koji mu želi pomoći i otkriti korijen njegova problematičnoga ponašanja. Iz priče se saznaje da je Frki zapravo bio izviđač i činio dobra djela. No, jednom je prilikom s drugom djecom bio na brodu i oluja ih je odnijela na pusti otok gdje su se ostala djeca urotila protiv njega. Kada je voditelj izviđača došao i zatekao nered, svi su okrivili Frkija, što je rezultiralo izbacivanjem iz izviđača. Razočaran činjenicom da su sva njegova dobra djela zaboravljena (Pilkey, 2021: 57), Frki odlučuje preći na stranu zla. Usporedi li se zlikovca Frkija sa zlikovcem iz Batmana, moguće je uočiti mnoštvo sličnosti - obiteljske traume i izdaja vršnjaka ono je što ih je gurnulo prema zlu. Iz ovoga se primjera može zaključiti da se glavni protagonist strip-serijala „Čovpas“ uklapa u paradigmu superjunaka klasičnih stripova, a suprotstavljen mu je glavni zlikovac koji se bori s ranama iz prošlosti vezanima uz obitelj ili odnose s vršnjacima. Prema glavnim likovima i njihovim karakteristikama, „Čovpas“ pripada klasičnome stripu.

⁶ <https://batmanjefora.wordpress.com/poznati-zlikovci/>

⁷ DC je skraćenica za „Detective Comics“, američkog izdavača stripova koji je poznat po superjunacima poput Batmana, Wonder Woman, Spidermana i dr.

⁸ https://batman.fandom.com/wiki/The_Penguin

Osim zlikovca i superjunaka značajno mjesto u stripovima pripada protagonistovom dobrom prijatelju koji dođe neočekivano i postane nerazdvojni dio u borbi protiv zla. Amerikanci su takvome liku dali naziv „sidekick“, što bi bio naziv za bliskoga suradnika, prijatelja, za osobu koja radi s nekim tko je važniji od nje.⁹ Globalno najpoznatiji prijatelj i pomoćnik je Robin koji pripada serijalu stripova o Batmanu. Naime, riječ je dječaku koji je tragično izgubio roditelje i završio u domu za nezbrinutu djecu gdje ga je udomio Bruce za kojega se kasnije saznaje da je zapravo Batman. Od tog trenutka Bruce ga podučava i postaje mu mentor te se zajedno bore protiv zlikovaca.¹⁰ Ovakav obrazac u izgradnji lika možemo primjetiti i u „Čovpsu“. Mali mačak koji ne nailazi na razumijevanje svoga oca Frkija, pridružuje se Čovpsu u borbi protiv zlikovaca. Njegovo ime je Micko Kid, što ukazuje na to kako uloga iskustva i mentorstva ipak pripada Čovpasu koji je i dalje protagonist u cijeloj priči, a novom prijatelju i pomoćniku je životna inspiracija. Prvi put se pojavljuje u četvrtome nastavku serijala, a izgled same naslovnice svakako podsjeća na Batmana i Robina (Pilkey, 2021). Osim navedenoga, za stripove je karakteristično da, kada uvedu novi lik u serijal, razviju zaseban naslov vezan samo za taj lik kao što se dogodilo i s likom Robina.¹¹ Može se uočiti da je DC izgradio odvojeni serijal vezan uz sporedni lik te tako zadržao čitateljsku publiku čija je srca osvojio Batman. To je uradio i Dav Pilkey s likom Micka Kida. Godine 2022. u Hrvatskoj izlazi novi serijal „Mickov Kidov klub stripoljubaca“ gdje pratimo razvoj lika koji je debitirao u serijalu „Čovpas“ (Pilkey, 2022). Analiza glavnih i sporednih likova potvrđuje tipični obrazac za strip-serijal.

Moglo bi se reći da je jedan od najprepoznatljivijih stavki kod samoga stripa njegov vizualni izgled i način korištenja jezika. Tuček (2013: 9) navodi:

„Strip ima svoj vlastiti jezik i pravila. Slike ili vinjete osnovni su element stripovnog jezika. Smještene su u kvadrate ili okvire raspoređene u vodoravne ili okomite nizove, slično rasporedu u rečenici. Slike moraju biti povezane u vremenu, a akcija razrađena do detalja. Slike su povezane u trake, pasice. Pasice su također raspoređene u sekvence ili epizode. Dinamika radnje predočava se slikom, odnosno montažom slika. Tekst se u stripu obično nalazi u okviru slike, a komentari koji dopunjavaju sliku smješteni su iznad ili ispod slike. Direktna govora smješta se u oblačiće ili balone. Svaki crtač stripa mora poštovati pravila upotrebe oblačića. Tako se depresivno stanje prikazuje u tamnom oblačiću, misli u serijama mjehurića, a vika i galama otisnute su velikim masnim slovima. Osim izravnog govora u oblačićima i komentara u stripu se pojavljuje i niz grafičkih simbola koji predstavljaju osjećaje,

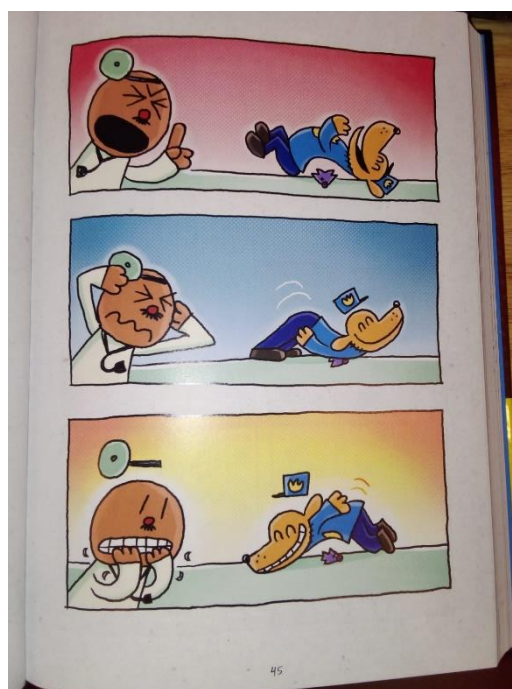
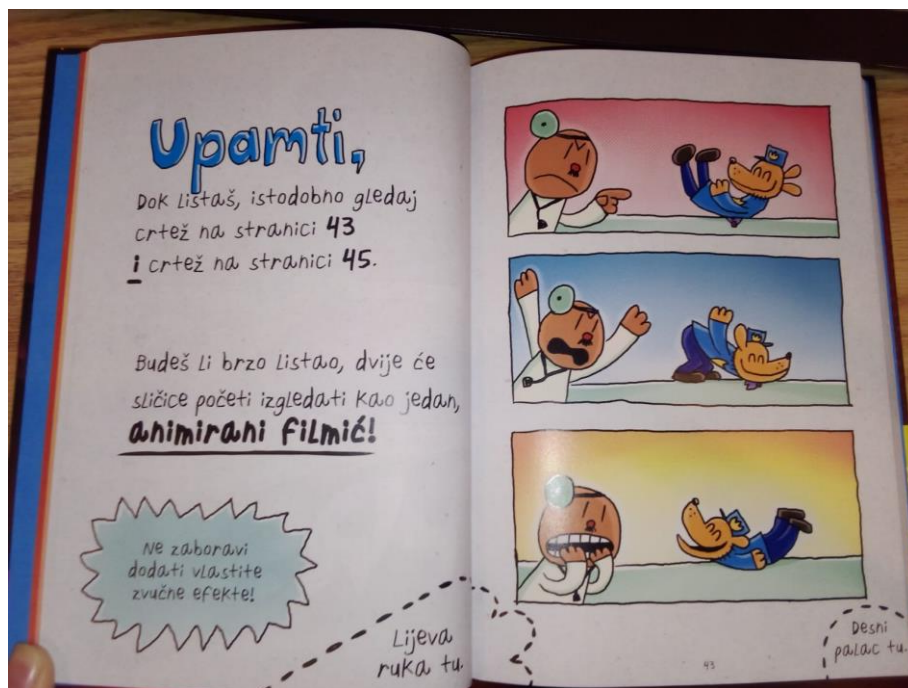
⁹ <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/sidekick>

¹⁰ https://batman.fandom.com/wiki/Dick_Grayson#Origin

¹¹ <https://www.comicbookherald.com/complete-robin-comics-reading-order/>

raspoloženja, zvukove, šumove i uzvike. Tekst u stripu krajnje je zgusnut i sažet na najmanju mjeru te mnogi smatraju da ima nisku književnu razinu i siromaštvo izraza. Specifična je karakteristika teksta stripa njegova fonetiziranost. Dakle, tekst svojim grafičkim rješenjem stvara iluziju zvuka.“

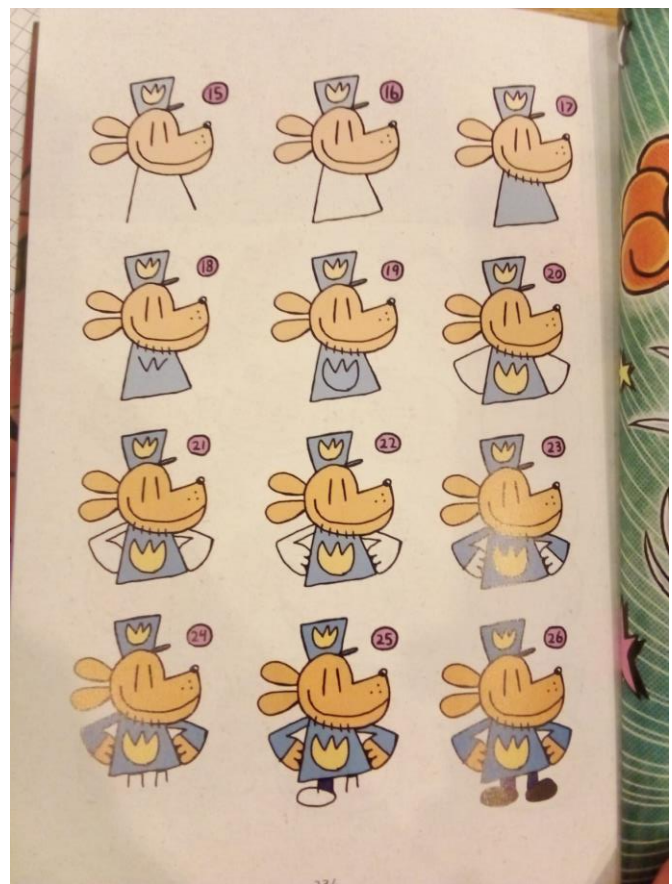
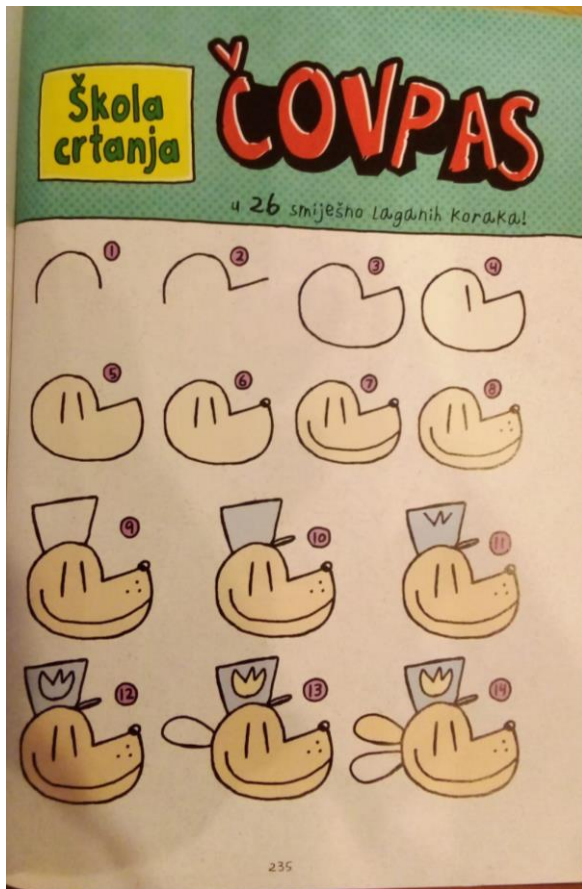
Tako pronalazimo riječi poput PAF! BUM! BING! BANG! UFF! GRR! koje pokušavaju onomatopejom prikazati buku i zvukove koje nam autor želi približiti. McCloud (2016: 145) ukazuje na to da su se do početka 19. stoljeća zapadno slikarstvo i književnost u potpunosti razilazile. Upravu tu nastupa mediji stripa koji spaja ta dva pojma. Možemo taj način komuniciranja nazvati vizualnim jezikom. Upravo u tome McCloud vidi snagu ovoga medija. Različitim kombiniranjem riječi i slika poruka se može iznijeti na mnogobrojne načine. Kombinacije su sljedeće: 1. kadar određen riječima (dominiraju riječi i koristi se kod pripovijedanja), 2. kadar određen crtežom (koristi se malo riječi samo za zvučnu podlogu), 3. dvostruko određeni kadar (kombiniraju se i riječi i crteži kako bi se prenijela esencijalna poruka), 4. pridodajući kadar (koristi se kada riječi pojačavaju učinak ili kada razrađuju sliku), 5. usporedni kadar (riječi i crteži se prate, a tijek je bez križanja), 6. montaža (koristi se kada su riječi integralni dijelovi crteža) i 7. međuzavisni kadar (najčešći kadar, kada se riječi i crteži kombiniraju kako bi izrazili ideju) (McCloud, 2016: 153). U slučaju serijala „Čovpas“ međuzavisni kadar prevladava u svim nastavcima, iako Pilkey koristi sve navedene kombinacije dodavajući i riječi onomatopeje. Osim klasičnih kadrova autor ubacuje tzv. „kin-o-prst“. Na taj način autor upoznaje mlade čitatelje sa starijim procesom izrade pokretnih slika u crtanim filmovima i dodaje nešto zanimljivo s čim se ne susreću u drugim knjigama što vidimo na primjeru Slika 5. i 6.

Slike 5. i 6. "Kin-o-prst" u knjizi "Priča o dva gada" Dave Pilkey 2020., fotografirano 4.9.2024.

Naime, „kin-o-prst“ je namijenjen za korištenje tijekom čitanja. Čitatelji prelistavaju stranice brzo, držeći jedan prst u lijevome kutu. Na taj način crteži odaju dojam kao da se kreću, što je edukativno i zabavno mlađim čitateljima. Osim toga, na kraju svakoga nastavka postoji kutak kako samostalno nacrtati likove iz priče, što je prikazano Slikama 7., 8. i 9. Na jednostavan je način objašnjeno kako se najlakše mogu nacrtati likovi, što je metodički

zanimljivo jer se djecu upoznaje s procesom izrade stripova. Kako je vidljivo iz slika, autor približava djeci i izraze lica te ih tako stavlja u doticaj i s emocijama likova.

Slike 7. i 8. Ilustracije iz stripa "Kom se lopta valja" 2023.,
fotografirano 4.9.2024.

Slika 9. Ilustracija u nastavku "Čovpas", fotografirano 9.9.2024.

Prema svemu prethodno iznesenome, serijal „Čovpas“ možemo odrediti kao strip-serijal, brojnim karakteristikama prilagođen djeci. Serijal sadrži glavne karakteristike stripova (superjunak, antijunak, protagonistov pomagač, borba protiv nepravde) i koristi poznate načine pripovijedanja koje se mogu prepoznati i kod drugih autora istog medija (specifična uporaba jezika kombinirana s likovnim izričajem). S grafičkim romanom povezuju ga uglavnom vanjska, tehnička obilježja: tvrde korice i opsežniji broj stranica.

4. Intermedijalnost, intertekstualnost i interkulturalnost u stripu „Čovpas“

Serijal stripova „Čovpas“ prilagođen je djeci, no prema Goodreads (2024) osvrtima osvojio je i srca odraslih čitatelja koji ga karakteriziraju kao domišljato, humoristično i zabavno štivo. Štoviše, stripovi Davea Pilkeyja prožeti su pop-kulturom koju samo odrasli čitatelji mogu razumjeti i procesuirati kao humoristično štivo, dok je humor koji zaokuplja djecu ostao na primarnoj razini duhovitih tekstova, smiješnih crteža i dosjetljivih situacija.

Pavličić (1988: 170) je intermedijalnost definirao kao „...postupak kojim se strukture i materijali karakteristični za jedan mediji prenose u drugi; jedan od tih medija obično je umjetnički“. Kada je riječ o književnosti i intermedijalnosti, Pisac (2022: 1) ističe da se u tom slučaju preuzimaju materijali iz gotovih značenja iz umjetničkih i neumjetničkih medija s ciljem inoviranja književnoga izraza. Pavličić (1988: 171–179) razlikuje umjetničke prostorne medije, a to su slikarstvo, kiparstvo i arhitektura. U vremenske umjetničke medije ubraja film, glazbu, radio i televiziju. Neumjetničke medije dijeli na komunikacijske koji imaju stvarnu svrhu kao što su novine, enciklopedije, poučne knjige, znanstvene knjige u kojima se priopćuju zakonitosti npr. spisi i ilustracije.

Hrvatska mrežna enciklopedija (2013 – 2024)¹² fenomen popularne kulture (pop kulture) definira kao:

„kulture koja je svima dostupna i široko rasprostranjena; svakodnevna medijska kultura koja prevladava u suvremenom društvu; zajednički skup praksa i uvjerenja koje su stekle globalnu prihvaćenost i koje obilježava medijska dostupnost i pojavnost u obliku komercijalnoga proizvoda. Sadržaj popularne kulture određen je dnevnim interakcijama, potrebama i željama te uključuje različite svakodnevne životne prakse, od prehrane i mode do masovnih (popularnih) medija i različitih oblika zabave poput športa, filma, televizije, stripa, glazbe i književnosti. U materijalnom smislu, popularna kultura skup je općenito dostupnih artefakata, odnosno široko nabavljivih industrijskih zabavnih i kulturnih (medijskih) proizvoda; ona se širila usporedno s pojavom i širenjem komunikacijskih medija (tiska, filma, radija, televizije, nosača zvuka i slike, digitalnih medija, telefonije, Interneta)...“

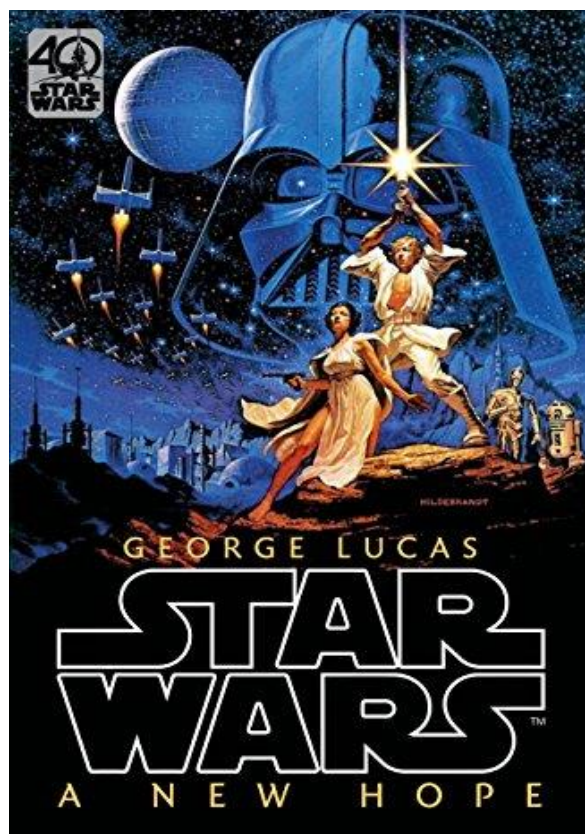
¹² <https://www.enciklopedija.hr/clanak/popularna-kultura>

Već je spomenuto da serijal stripova „Čovpas“ obogaćen primjerima intermedijalnosti i popularne kulture. Povezivanje njegova sadržaja sa suvremenom kulturom jedan je od razloga koji je ovaj neobični strip učinio atraktivnim širokoj publici, a ne samo djeci.

U prvijencu „Čovpas“ prepoznatljive su filmske intermedijalne reference, a odnose se na filmove „Ratovi zvijezda“. Naslov četvrtoga poglavlja naslovljen je „Ratovi kobasa – hrenovka se budi“ (Pilkey, 2019: 159), a očigledna je poveznica jednim od filmova „Ratova zvijezda“, točnije nastavkom „Ratovi zvijezda: Sila se budi“. Sama naslovna stranica četvrtoga poglavlja podsjeća na plakat za film „Ratovi zvijezda epizoda IV: Nova nada“, što se može primijetiti na Slikama 10. i 11.

Slika 10. Naslovnica četvrtoga poglavlja "Čovpas",
fotografirano 9.9.2024.

Slika 11. Plakat za film "Ratovi zvijezda epizoda IV: Nova nada" (preuzeto s <https://www.amazon.co.uk/Star-Wars-Official-Anniversary-Collectors-ebook/dp/B06XWH6F7J> 11.6.2024.)

Osim intermedijalnih referenci u prvome nastavku, brojne su i interkulturalne reference. Kovač (2001: 108) razdvaja dva pojma. Pod pojmom interkulturalno smatra svijest o različitim vrstama i slojevima kulture, dok se interkulturalno odnosi na specifične aspekte književne interkulturalnosti, kao namjerna i stvarna praksa. Tako, primjerice u stripu imamo scenu gdje glavni zlikovac Frki pljačka prodavaonice te u jednoj krađe TV, a zaposlenik s kojim razgovara ima Appleov logo na majici (Pilkey, 2019: 121). (Slika 12.). U nastavku rada navedene su i brojne reference na kanonska mjesta svjetske književnosti, u prijevodu prilagođenih hrvatskoj.

Slika 12. Ilustracija u nastavku "Čovpas", fotografirano 9.9.2024

Prvo poglavlje autor naziva „Junačina puštena s lanca“ referirajući se na frazem „pas pušten s lanca“, što bi značilo predati se svojim najdubljim potrebama. Istovremeno, frazem upućuje na to da će se u stripu zbiti razne dogodovštine. Kasnije uviđamo da je autor inspiriran tim frazedom nazvao drugu knjigu. Čitajući tek prvi dio stripa ne može se ne primijetiti još jedan upečatljiv primjer intermedijalnosti koja se uočava tek kada se prati cijeli serijal. Likovi sa svojim humorističnim i zabavnim ponašanjem podsjećaju na filmsku franšizu koja je započela 1984. godine, „Policijsku akademiju“. Protagonist je policajac koji sa svojim kolegama, kroz sve nastavke stripa, hrani stereotype da su policajci zapravo glupi i naivni. No, kao i u „Policijskoj akademiji“, zajedničkim trudom svih pojedinaca dobro uvijek pobijedi zlo. Važno je spomenuti i potencijalnu referencu na crtani film „Tom i Jerry“, gdje se u životinjskom svijetu suprotnosti ne podnose, u ovome slučaju glavni junaci pas i mačka.

U drugome nastavku „Čovpas – Pušten s lanca“ interkulturalnost je prepoznatljiva u samom naslovu. U ovome nastavku prisutna je još jedan frazem gdje mačku Frkiju njegovi

obožavatelji govore: „Daj ne kruži kao mačak oko kaše.“ (Pilkey, 2020: 116). Nadalje, filmska intermedijalnost prema članku „List of pop culture reference in Dog Man“¹³ ovoga puta u drugome dijelu, poveznica je na film „Kako je Grinch ukrao Božić“. Vidljivo je to kada novome zlikovcu, ribi Perajku naraste mozak za jedanaest veličina, dok je Grinchu jedanaest puta naraslo srce (Pilkey, 2020: 54). Nadalje, scena u kojoj Frki pokušava pobjeći iz zatvora poveznica je na seriju knjiga „Plosnati Stanley“. Književni lik, dječak Stanley nacrtan je i plosnat te mu to pomaže u savladavanju različitih nedaća. Inspiriran time, autor je Frkiju dao ideju kako da pobjegne iz zatvora. Tako Frki izrađuje kartonskoga sebe i na prevaru navodi policajca da otvori ćeliju jer ga je nešto spljoštilo (Pilkey, 2020: 68). „Kin-o-prst“ kojemu je naslov „Jurski pas“ referenca je na film „Jurski Park“, a na slici je kostur dinosaura (Pilkey, 2020: 129-130). Izgleda da Pilkeyju nije bilo dovoljno ubaciti jedan Appelov simbol u prvome dijelu jer se u ovome nastavku, dok tajanstveni stranac baca stvari na Frkijev tenk 2000, u jednoj sceni pojavljuje „apple watch“ (Pilkey, 2020: 148). Završetak ovoga nastavka uspostavlja poveznicu s filmskim klasikom. U zadnjim scenama duša zlikovca Perajka završava u ustima Čovpsa te se topi na sličan način kao što se topila zla vještica sa zapada u filmu „Čarobnjak iz Oza“.¹⁴ Nadalje, Frki na prevaru bježi iz zatvora, a policajac poziva hitnu pomoć. Ona ga pak ne odvozi do liječnika nego do mudrog čarobnjaka koji će im pomoći (Pilkey, 2020: 75). Nadalje, autor je istom tom poglavlju dao naziv „Frkijev veliki bijeg“ što je poveznica s američkim filmom „Veliki bijeg“ iz 1963. godine. Hrvatski prevoditelji su glazbenu poveznicu u ovome nastavku prilagodili hrvatskoj kulturi, koristeći glazbu poznate estradne pjevačice Severine. Policajac koji je mislio da je Frki preminuo dolazi do kartonskoga Frkija te mu pjeva poznate stihove „...ti si moje najdraže i srcu mom najmilije...“ iz njezine pjesme „Palomanera“. Poveznica s popularnom kulturom vidljiva je i u sceni u kojoj čarobnjak poziva kartonskoga Frkija na igru „kamen-škare-papir“, gdje šakre pobjeđuju Frkija i tako zlikovac nestaje (Pilkey, 2020: 179).

Govor o Pilkeyjevu odnosu prema književnosti dovodi do intertekstualnih veza. Michaela Riffaterre (prema Lokos, 2004: 58) pod pojmom intertekstualnosti podrazumijeva prepoznavanje veza između jednog književnog djela i drugih tekstova, bilo onih nastalih prije ili poslije njega. Ovo shvaćanje pomaže nam u otkrivanju dubljeg značenja djela jer linearno čitanje daje samo jedno površno značenje, dok intertekstualno čitanje otkriva njegovu pravu književnu vrijednost. U Pilkeyjevu trećem nastavku intertekstualnost je prepoznatljiva u samome naslovu. Naslov stripa je „Čovpas – Priča o dva gada“ što je poveznica

¹³ https://dog-man.fandom.com/wiki/List_of_pop_culture_references_in_Dog_Man

¹⁴ Isto.

s djelom Charlesa Dickensa „Priča o dva grada“ iz davne 1859. Glavni zlikovac Frki koristi dva retka iz same Dickensove priče:¹⁵ „To je daleko, daleko bolja stvar koju radim nego što sam ikad radio.“ / „Ovo je daleko, daleko, bolji odmor na koji sam otišao, nego što sam ikada vidio!“ (Pilkey, 2020: 197, 215). Sydney Carton u Dickensovoj priči govori: „To je daleko, daleko bolja stvar koju radim nego što sam ikad radio; daleko je, daleko bolji odmor na koji idem nego što sam ikad vidio.“ Štoviše, to nisu jedini primjeri intertekstualnosti vezani uz djelo Dickensa. Prvo poglavlje ovoga nastavka nazvano je „Pozvan na dužnost“, dok se u Dickensa u „Priči o dva grada“ prvi dio knjige zove „Pozvan na život“, što je kasnije Pilkey prilagodio i integrirao u svoj nastavak (Pilkey, 2020: 13). U ovome nastavku Čovpsa Dickensovo drugo književno djelo inspiracija je za naslov petoga poglavlja. Djelo „Velika očekivanja“ iz 1861. referenca je na poglavlje koje je Pilkey nazvao „Mala kutija, velika očekivanja“ (Pilkey, 2020: 75). Međutim, tu nije kraj Pilkeyjevom poigravanju naslovima. Osim inspiracije koju pronalazi u književnim djelima, autor ubacuje i reference povezane s poviješću. Naziv osmoga poglavlja „Francuska preljevna revolucija“ referira se na Francusku revoluciju (Pilkey, 2020: 163). Ako razmatramo reference na popularnu kulturu, treće poglavlje „Riba od šest tisuća dolara“ povezana je s američkom znanstveno-fantastičnom serijom „Čovjek od šest milijuna dolara“¹⁶. Kada je riječ o hrvatskome prijevodu, drugo poglavlje nazvano je „Došla maca na vratanca!“ što je popularna izreka kojom se želi ukazati da osobu kad-tad sustignu posljedice onoga što je ranije napravila (Pilkey, 2020: 21). Četvrto poglavlje naziva „Čija maca crnu vunu prede?“ referira se na izreku „Čija majka crnu vunu prede?“ (Pilkey, 2020: 57), što bi značilo da će se ubrzo saznati tko će u određenoj situaciji izvući deblji kraj.

„Čovpas i Micko Kid“ naslov je četvrtoga Pilkeyjeva stripa ovoga serijala o neobičom junaku. Kao što je već spomnuto, sama naslovnica ovoga nastavka povezuje Pilkeyjeve junake s Batmanom i Robinom. Međutim, to nije i posljednja referenca na Batmana jer je naslov šestoga poglavlja „Vitez sline: Povratak“ što je inspirirano filmom o Batmanu „Vitez tame: Povratak“ iz 2012. godine (Pilkey, 2021: 91). Pilkey ne staje ni tu kada je riječ o referencama na Batmana. Čovpas dolazi u vozilu koje naziva „Pasmobil“, dok Batman za prijevoz koristi poznati „Batmobil“ (Pilkey, 2021: 120). Može se zamijetiti kako je autor pronašao inspiraciju u DC-jevom junaku i pokušao prenijeti takvu ideju mladim čitateljima koristeći se intermedijalnošću. Filmska referenca još se da zamijetiti i u osmome poglavlju ovoga nastavka „Hrenovke moraju umrijeti“ gdje je vidljiva poveznica na film „Uništite sva čudovišta“ o Godzilli iz 1968. godine (Pilkey, 2021: 149). Poveznica je lako uočljiva zbog vizualnog prikaza

¹⁵ Isto.

¹⁶ Isto.

same scene u stripu. Intertekstualne poveznice vidljive su iz referenci na roman Johna Steinbecka.¹⁷ Naslov četvrtoga poglavlja u stripu je „Bolna vrsta odrastanja“, a inspiriran je citatom iz romana „Istočno od raja“:

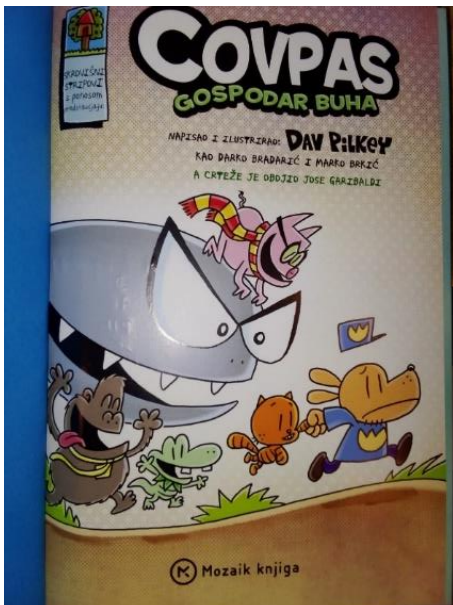
„Kada dijete prvi put uhvati odrasle u pogrešci - kada mu prvi put sine u njegovoj ozbiljnoj maloj glavi da odrasli nemaju božansku inteligenciju, da njihove presude nisu uvijek mudre, njihovo razmišljanje istinito, njihove rečenice pravedne - njegov svijet pada u paničnu pustoš. Bogovi su pali i sva sigurnost je nestala. A postoji jedna sigurna stvar o padu bogova: oni ne padaju malo; oni se ruše i razbijaju ili tonu duboko u zelenu mulj. Mukotrpan je posao ponovno ih izgraditi; nikada ne sjaje kao prije. A djetetov svijet nikada više nije posve cjelovit. To je bolna vrsta odrastanja.“ (Steinbeck, 2020: 19).

Sljedeća poveznica sa Steinbeckom je u sceni kada Micko Kid oslobađa svoga prijatelja robota i postavlja njegove postavke kako bi samostalno mogao donositi odluke. Na zasolnu njegova prijenosnoga računala pojavljuje se nastpis „Možeš“ što je poveznica s romanom „Istočno od raja“ gdje autorov citat glasi: „Možeš vladati nad grijehom!“ (Steinbeck, 2020: 230). Dalje, na samom početku, Frki se prurušava u dadilju i leti s kišobranom što je referenca na Mary Poppins, serijal knjiga za djecu P. L. Traversa o zabavnoj dadilji. Osim toga Pilkey naziva prurušenoga Frkija „Gospođica Sumnja“ i povezuje s filmom „Tatica u suknji“ iz 1993. (Pilkey, 2021: 13). Kada Čovpas ispušta plin, uzrokuje lančanu reakciju policajaca, a na humorističan se način prikazuje kako se na hrvatskome jeziku može pitati: „Tko je ispustio plin?“, a da se izravno ne izgovore te riječi. Primjerice: „Tko je pustio goluba?“, „Tko je zatrubio stražnjom trubom?“, „Tko je opalio iz stražnjeg topa?“... (Pilkey, 2021: 84-85). Novi lik glumice koja ovaj nastavak povezuje interkulturalno s Italijom. Njezino ime je „Julija Capricciosa“, a njeno je prezime naziv za vrstu pizze koja je najpoznatija vrsta jela spomenute države u cijelom svijetu, kao i na njezin karakter. Prezime junakinje može se povezati s riječju kapric, što može značiti hirovit, promjenjiv, mušičav. Ova karakteristika svakako odražava neke od osobina koje se mogu povezati s Julijom, posebice u scenama gdje se bori protiv zlikovaca. Ime glumice vezano je uz grad ljubavi, Veronu, i dvoje najpoznatijih ljubavnika. Riječ je o djelu Williama Shakespeara „Romeu i Juliji“ (1597.) koje je inspiriralo Pilkeyja u imanovanju novoga lika (Pilkey, 2021: 38-40). Arni Mrganeger novi je lik koji je prikazan kao mišičavi i ćelavi glumac koji na prvi pogled svakako podsjeća na američkoga glumca Dwayne Johnsona koji se često opisuje na isti način. Iako izgleda kao Johnson, njegovo prezime Mrganeger svakako podsjeća na još jednog mišičavog glumca, točnije Arnolda Schwarzeneggera. Na sljedećim stranicama

¹⁷ https://dog-man.fandom.com/wiki/List_of_pop_culture_references_in_Dog_Man

čitatelji upoznaju još jednoga glumca Samsona J. Johnsona koji je afroamerikanac kao i poznati američki glumac Samuel L. Jackson (Pilkey, 2021: 60-61). Kod ove dvojice likova, Arnija i Samsona, može se primjetiti kako se autor poigrava njihovim imenima. U prvome slučaju Arnija Mrganegera riječ je o sufiksima -negger, a lik Samsona J. Johnsona nosi iste inicijale kao i spomenuti glumac S. J. L. samo obrnutim redoslijedom. Pilkey je zamijenio drugo i treće slovo imena. Hrvatski prevoditelji interkulturalne reference prilagođavaju hrvatskoj popularnoj kulturi te naslovljuju deveto poglavlje „Plodovi rasta“, što je referenca na poznatu hrvatsku televizijsku emisiju „Plodovi zemlje“ (Pilkey, 2021: 173). Na isti način pronalaze mjesta i za hrvatsku glazbenu scenu kao i za književnost. Kada redatelj prijete zaposleniku na setu, ako vidi Čovpsa, da će biti „zlo i naopako“ (Pilkey, 2021: 110) referira se na istoimenu knjigu hrvatske autorice Marije Selak. Glede glazbene scene postoji i istoimena pjesma banda Tram 11 iz 2000. godine. No, valja primijetiti da u ovome nastavku na samom kraju stripa u dodatnome sadržaju imamo prvi put bilješke. One upućuju na djela koja su autora inspirirala u ovome nastavku: navode se, primjerice, romani Johna Steinbecka (Pilkey, 2021: 253).

Dalje, Pilkey objavljuje peti nastavak stripa „Gospodar buha“ koji je izravna referenca na književno djelo „Gospodar muha“ (1954.), britanskoga autora Williama Goldinga. Još jednom autor na samome početku ukazuje koliku su mu inspiraciju pružili veliki književni klasici, što iznova upućuje na intertekstualne reference. Nadalje, na prvim stranicama likovi Darka i Marka spominju filmski klasik „Gospodar prstenova“ i svađaju se je li to jednako kao i književno djelo „Gospodar muha“ (Pilkey, 2021: 6-7). Inspiraciju za ime jednog od svojih likova, u ovome slučaju glavnoga zlikovca, Pilkey je pronašao u već spomenutoj Goldingovoj knjizi. Zlikovac svinja nazvan je Pajcek, što je također ime Goldingovoga lika (Piggy). Promotri li se izgled Pajceka, prilično podsjeća na glavnoga protagonista serijala o Harryju Potteru (Slike 13. i 14.).

Slika 13. Ilustracija iz stripa "Čovpas - Gospodar buha" 2021., fotografirano 4.9.2024.

Slika 14. Harry Potter, preuzeto 4.9.2024. s (https://harrypotter.fandom.com/wiki/House_scarf)

Prepoznatljive su Harryjeve okrugle naočale te žuto-crveni šal, iako Pajcek i Harry ne dijele nikakve karakterne sličnosti. I ovome nastavku uočljive su kinematografske reference: u borbi s Pajcekovim robotom dinosauirom, Frkijev divovski robot u jednome trenutku izgleda kao zaštitno lice terminatora iz akcijskoga filma Jamesa Camerona „Terminator“ (1984.) (Pilkey, 2021: 112). (Slika 15.).

Slika 15. Ilustracija iz stripa "Gospodar buha" 2021., fotografirano 4.9.2024.

Prema bilješkama (Pilkey, 2021: 242), dijalog koji se odvija na str. 147 između šefa policije i novinarku Sanje Šeširdžije inspiriran je citatima Marka Twaina i Dr. Seussa. Prema članku „Dr. Seuss Quotes - Brainy Quote“,¹⁸ riječ je o citatu: „Ne plači jer je gotovo. Nasmiješi se jer se dogodilo.“ Međutim Pilkey je preoblikovao citat te ga je prilagodio situaciji u kojoj su se likovi pronašli. Naime, šef policije ohrabruje novinarku sljedećim riječima: „Nemojmo plakati jer ćemo umrijeti. Smiješimo se jer smo živjeli!!!“ (Pilkey, 2021).

Šesti nastavak popularnog serijala o neobičnom junaku nosi naziv „Čovpas – Zov divljaštva“ gdje Pilkey ponovno pronalazi nadahnuće u književnosti. Ovoga puta povezuje s djelom Jacka Londona iz 1903. godine. S književnim referencama neprestano se isprepliću interkulturalne. Tako u ovome nastavku glumica Julija i novinarka Sanja Šeširdžija kada napokon uhvate prerušenoga lopova. U želji da razotkriju njegov identitet, zajednički mu masku

¹⁸ <https://www.brainyquote.com/authors/dr-seuss-quotes>

skidaju s glave (Pilkey, 2022: 149). Takva scena podsjeća na dječju televizijsku seriju „Scooby-Doo“ gdje su glavni likovi na isti način otkivali zlikovce na kraju svake epizode. Na sličan način autor se svojim stripom referira na likovnu umjetnost: kada se glavni junak nađe u zatvoru, zatvorenici psećeg zatvora koji za okruglim stolom igraju poker (Pilkey, 2022: 84), što je poveznica sa slikom Cassiusa Marcelusa Coolidgea iz 1894. godine, „Psi koji igraju poker“. Na sličan način, naslovljavanjem poglavlja „Blues psećeg zatvora“, autor uspostavlja glazbene reference. Sljedeća književna referenca na koju se poziva Pilkey je naziv desetoga poglavlja. Naslov poglavlja inspiriran je romanom F. Scotta Fitzgeralda „Veliki Gatsby“ (1925.) (Pilkey, 2022: 171). Međutim, hrvatski prevoditelji su našli zanimljiv način kako tu činjenicu prilagoditi i povezati s važnim mjestima hrvatske književnosti. Deseto poglavlje u hrvatskome izdanju tako je naslovljeno „Ose i mačke naglavčke“, što je inspirirano zbirkom dječjih pjesama „Miševi i mačke naglavčke“ (1973.) hrvatskoga kanonskoga književnika Luka Paljetka. Na samome kraju ovoga nastavka susrećemo još jednu kinematografsku referencu: jedanaesto poglavlje pod nazivom „Hod neprilagođenih“ referenca je na film „Carsko putovanje“.¹⁹ (2005) (Pilkey, 2022: 201).

Naslov „Čovpas – Kom se lopta valja“ crpi inspiraciju iz književnoga djela Ernesta Hemingwaya „Kome zvono zovni“ iz 1940. godine. Pilkey preuzima citat iz Hemingwayeva romana: „Nijedna životinja nije slobodnija od mačke; ali ona zakopa svoje izmetine. Mačka je najbolji anarhist. Dok to ne nauče od mačke, ne mogu ih poštovati.“ (Hemingway, 2018: 246) Osmo poglavlje „Starac i morski krekri“ također je referenca na najpoznatiji Hemingwayev roman „Starac i more“. Dvanaesto poglavlje nosi naziv „Zbogom oružje“ (Pilkey, 2023: 171) što je istoimeni Hemingwayev roman iz 1929. godine. Ponovno se da zamjetiti kako se autor poigrava s naslovima u svojim stripovima. Nastavljaju se brojne filmske reference. Naslov „Planet mačaka“ (Pilkey, 2023: 15) inspiriran je filmom iz 2011. sličnoga naziva, „Plant majmuna“. Poigravanje s naslovima iz popularne kulture nastavlja se u još trima poglavljima nastavka. Jedanaesto poglavlje nosi naziv iz područja književnosti, „Jako gladna štaksjenica“, što je referenca na poznatu dječju slikovnicu Erica Crlea iz 1969. „Jako gladna gusjenica“, a „Pogodi tko dolazi na doručak!“ naslov je sedmoga poglavlja (Pilkey, 2023: 109) koje je referenca na film iz 1967. godine „Pogodi tko dolazi na večeru“. Također, zlikovac, Dr. Ološ, izgovara poznatu rečenicu nakon poraza u bitci: „Možda ste dobili bitku, ali sljedi im rat.“ (Pilkey, 2023: 174).

¹⁹ https://dog-man.fandom.com/wiki/List_of_pop_culture_references_in_Dog_Man

Analiza pokazuje da se Dav Pilkey obilato služi postupcima intermedijalnosti, interkulturalnosti i intertekstualnosti, oblikujući tim postupcima humor zanimljiv odraslim čitateljima. Istovremeno otvara mogućnost mlađim naraštajima da se upoznaju s mjestima strane i nacionalne (uzme li se u obzir prilagodba prijevoda domaćemu tlu) književne i popularne kulture. Takav pristup omogućuje višeslojno čitanje i uživanje u tekstu. Nedvojbeno je to jedna od glavnih komponenti uspjeha njegovih stripova. Na mnogobrojim već navedenim primjerima Pilkey jasno pokazuje da pažljivo proučava i odabire medije koji ga nadahnjuju da ih prožme kroz retke svojih stripova. Rezultat tomu su stripovi koji ne samo da su zabavni i humoristični, već su edukativni i kulturno bogati. Njegova sposobnost spajanja različitih izvora medija i elemenata popularne kulture u koherentnu cjelinu svjedoči o njegovom dubokom poznavanju i razumijevanju čitatelja. Dakle, nastavci „Čovpsa“ nisu samo humoristični sadržaj, već bogat izvor intertekstualnih veza koje potiču čitatelje na daljnje upoznavanje i razumijevanje medija i kulture koja ih okružuje. Nadalje, sagledavajući sve navedene činjenice, jasno je da su Pilkeyeva djela duboko inspirirana vrhunskim piscima i klasicima koje on na svojstven način prenosi svojim čitateljima, što svakako svjedoči o njegovoj dubokoj povezanosti sa svjetskom književnosti. Činjenica da je gotovo svaki naslov nastavka njegovog serijala o Čovpsu inspiriran nekim od svjetskih klasika dodatno potvrđuje tezu o njegovom pristupu. Također, Pilkeyu nije strano citiranje paragrafa iz odabranih djela i ubacivanje istih u svojstveni zaplet te tako stvara narative koji funkcioniraju na više razina. Korištenjem intermedijalnosti omogućava djeci da se na suptilan način upoznaju s djelima velikih autora, dok odrasli prepoznavaju skirevene reference i aluzije. U konačnici, Pilkeyjev poseban pristup čini ga iznimno važnim za suvremenu dječju književnost jer svojim čitateljima pruža bogati sadržaj humora i skirvenih poruka što je i razlog popularnosti koju je stekao izdavanjem serijala o Čovpsu.

5. Prilagodba jezika i humora za djecu

Humor obuhvaća različite aspekte ljudskoga izražavanja, emocija i percepcije te se manifestira na različite načine, ovisno o kontekstu, kulturi i individualnim sklonostima. Njegova kompleksnost proizlazi iz činjenice da može služiti različitim funkcijama, od zabave i društvene interakcije do kritike i izražavanja dubljih misli ili emocija. Hrvatska mrežna enciklopedija²⁰ ga opisuje ga kao „zajednički naziv za pisane, crtane i verbalno iznesene

²⁰ <https://www.enciklopedija.hr/clanak/humor>

sadržaje koji izazivaju smijeh i veselje, ali i za svojstvo osobnosti koje se očituje u duhovitosti i šaljivosti.“ Zergollern – Miletić (2021: 11) koristi definiciju humora psihologa Willibalda Raucha koji ga opisuje kao

„... širok, mnogostran termin koji predstavlja nešto što ljudi kažu ili rade, a što se drugima čini smiješnim i ima tendenciju da ih nasmije. On obuhvaća mentalne procese koji su uključeni u stvaranje i percepciju takvog zabavnog poticaja. On je ujedno i vedar i emocionalan odgovor.“

Stjepan Hranjec (2000: 11) ističe kako je humor čest postupak u književnosti opisujući ga kao katarzičan element te navodeći Fryejevu konstataciju o humoru kao vrsti socijalizacije kojom se nastoji čitatelja integrirati u društvo. U stripu se humor „oslanja na gegove, grimase, ironiju i nespretne likove koji prelako i naivno upadaju u složene i smiješne situacije. Kako bi naglasili dinamiku kojom se radnja u stripu odvija, neki autori često koriste vrlo malo teksta, a naglasak stavljaju na niz crteža koji podsjećaju na niz sličica ili fotografija“ (Majdenić 2019: 77).

Uvodni segment stripa „Čovpas“ mudro se približava mladim čitateljima pričom o dvama najboljim prijateljima čija ljubav prema crtanju stripova datira još iz školskih dana. Vraćajući se u svoju kućicu na drvetu iz djetinjstva, gdje su otkrili stare stripove, odlučuju obnoviti svoje dječjačke snove stvaranjem novog junaka – Čovpsa (Pilkey, 2019: 7-11). Ova priča nije samo o prijateljstvu i maštovitosti; ona je bliska djeci iz nekoliko razloga. Prvo, oslikava ljepotu provođenja zajedničkog slobodnog vremena. To je nešto što djeca s lakoćom prepoznaju i povezuju sa svojim životnim iskustvom. Drugo, fiktivni likovi u priči postaju tako stvarni da djeca mogu zamisliti sebe na njihovom mjestu i smjestiti ih u vlastitu stvarnost, poistovjetiti se s radnjom što im zadržava pažnju jer je to nešto što i oni svakodnevno rade. Treba istaknuti da je u svakome nastavku ove serije stripova na stražnjim koricama knjige najavljen sljedeći dio kao uzbudljiva filmska najava npr.: „...u doba mraka i očaja...kada se pojavljuju čudni zlikovci....samo psoglavi policajac može spasiti dan!“ Uz to, svaki sljedeći nastavak stripa započinje kratkim uvodom koji podsjeća čitatelje na događaje iz prethodnoga dijela knjige, nudeći naznake o onome što će uslijediti. Ovaj pristup metodički je koristan s obzirom na to da su ciljana publika mladi čitatelji koji često zaboravljaju detalje i imaju poteškoća s održavanjem pozornosti. Darko i Marko ne samo da pružaju čitateljima sažetak događaja iz prethodnih dijelova, već redovito spominju klasičnu književnost koja ih je nadahnula za nastavke (Pilkey, 2020: 7-8). Na taj način potiče se interes za književne klasike i educiraju se mladi čitatelji. Iako su ta djela uglavnom složena za dječju publiku, riječ je o mjestima opće kulture koja se u vremenu brzih digitalnih podražaja sve više zanemaruju pa isticanje njihova značaja postaje

vrijedna gesta. U trećemu nastavku postoji rubrika nazvana „Čitaj svom psu, čovječe!“ u kojoj autor na humorističan način izlaže istinite informacije o važnosti čitanja, integrirajući ih u strip. Dodatno, potiče mlade čitatelje da čitaju svojim kućnim ljubimcima, a na stranicama (Pilkey, 2020: 248-251). U petome nastavku, dok je Frki bio u zatvoru, Micko ga potiče na čitanje. Kada Micko posjeti Frkija, izvještava ga kako je slijedio njegov savjet te napisao 1000 šala o „kakici“, što je bila tema koja je ranije frustrirala Frkija jer Micko nije razumio poantu takvih viceva, a sada mora mirno slušati sve viceve jer je u zatvoru (Pilkey, 2021: 246-249). Također, na kraju čitatelji se susreću s rubrikom „Čitajte svojoj maci malci“ (Pilkey, 2021: 245-251). Time se ponovno dokazuje mladim čitateljima da je čitanje s njihovim ljubimcima ostvarivo i važno za njihov svakodnevni život.

Osim već navedenoga, pozornost se namjerno izaziva na domišljatim imenima likova poput Čovpas, Frki, Dr. Ološ i sl., čime se potiče mlade čitatelje na uključivanje u priču na više razina. Ova strategija imenovanja ne samo da olakšava pamćenje likova među djecom, već i djeci često zabavna, pridonosi humoru i doprinosi dinamičnosti stripa. Ujedno je asocijativno povezana s karakteristikama likova. Tako je zli mačak dobio ime Frki što se povezuje s onomatopejskim zvukom mačaka kada su ljute, točnije „frktanjem“. U prvome poglavlju stripa saznajemo kako je nastao glavni protagonist. Policajac i pas Grgo nakon eksplozije dolaze u bolnicu gdje je jedini način preživljavanja transplantacija Grgine glave na tijelo policajca (Pilkey, 2019: 19). Nastankom neobičnog hibrida Pilkey se poigrava riječima na jednostavan način i Čovpas dobiva ime, a postupak stvaranja novoga lika i sam je po sebi smiješan. Nadalje, u prvom nastavku stripa pojavljuje se zlikovac smiješna prezimena „Dr. Ološ“ (Pilkey, 2019: 61). Čovpas zadržava svoje pasje ponašanje, što se očituje u nekoliko situacija u nastavcima, poput lizanja lica svom šefu ili kada posjećuje trgovinu ljubimaca i tamo stvara nered, ponašajući se poput prave životinje. On jede kekse, igra se lopticama, liže kosti, dok ga prodavač kritički pita je li takvo ponašanje primjereno policajcu (Pilkey, 2020: 28-34). Ovo sigurno potiče simpatije kod mladih čitatelja zbog ironične situacije. Ime novinarke Sandre Šeširdžije ističe se kao neobično i upečatljivo. U drugom nastavku stripa pojavljuje se novi negativac, Perajko, lik iz ribljega svijeta. U ovome nastavku pojavljuje se novi lik, Dr. Čaro (Pilkey, 2020: 73), čarobnjak čije je ime rezultat igre riječima i nadimka kojim ga oslovljavaju. U petome nastavku upoznajemo i Dr. Mica koji je mačji psihijatar i upravo je zbog toga dobio ime Mic (Pilkey, 2021: 40). Nadalje, ime zlikovca Pajceka koristi se kao regionalni naziv iz sjevernih hrvatskih krajeva za tu životinju (Pilkey, 2021: 57). U petom nastavku otkrivamo da akronim BUHE, koji je autor osmislio, označava „Bandu užasnih hulja“. Ovu grupu čine Pajcek i njegova dva pomoćnika (Pilkey, 2021: 89). Na samome kraju šestoga nastavka čitatelji imaju

drugačiji prikaz ilustracija u stripu od ostalih nastavaka. Riječ je o vijestima i onome što se dogodilo nakon opasne bitke, a novosti su prikazane na mobitelu poput bloga (Pilkey, 2022: 210-211).

Također, u stripovima se često koriste klasični stripovski onomatopejski usklici. Primjer jednog takvog humorističnog i zanimljivog izraza prilagođenog hrvatskom jeziku je ŽBAM!, a koristi se kao zvučni efekt lupanja vrata. Autor se ne libi upotrebljavati rime kojima su skloni mlađi čitatelji, a u nastavku „Čovpas – Gospodar buha“, susrećemo jedan primjer: „Mislite da ste neke face, ha? E pa evo vam na!“ (2021: 96). Uvođenjem rime mijenja se dinamika cijele scene. Autor također koristi superlative u tekstu, posebice pri opisu policajca čime se postiže snažniji humoristični efekt. Ovakva upotreba superlativa, poput „super snažne šake“ ili „najtvrdi trbušni mišići“ (Pilkey, 2019: 14), često se koristi u najavama novih filmova o superjunacima ili u TV reklamama kako bi se stvorio dojam nadmoćnosti i impresionirala publika.

Pilkeyjev smisao za humor prisutan je u cijelome serijalu, a manifestira na različite načine i u različitim oblicima. U brojnim scenama humor se postiže maštovitošću i neobičnim obratima. Kao što je već naglašeno u prethodnim dijelovima rada, Pilkey se ne ustručava karikirati policajce kao naivne. Prvi takav primjer događa se kada policajac pokušava deaktivirati bombu, pitajući psa koji kabel treba prekinuti, što na kraju rezultira eksplozijom. Na kraju zaključuje da je trebao znati da psi ne razlikuju boje, iako o tome nije razmišljao prije svoje odluke (Pilkey, 2019: 16). Još jedna scena prikazuje policajca koji dolazi u zatvor i prigovara Frkiju zbog pljačke banke koju je izveo tog istog dana. Osim toga, Frki zbunjuje novog policajca stvaranjem kartonskog lika samoga sebe i uvjerava ga da je stvarni Frki prignječen (Pilkey, 2020: 63-68). Autor vješto uvodi u svoje stripove pojmove s kojima se mladi čitatelji možda ne susreću često, ostvarujući tako edukativni ulogu stripa. Na primjer, autor koristi haiku u kojem spominje japanske simbole, što služi kao uvod za najavu sljedeće priče u serijalu. Ovaj haiku ne samo da dodaje dubinu i simboliku tekstu, već također uspostavlja tematske i stilističke veze s predstojećim događajem u seriji (Pilkey, 2020: 21). Nadalje, još jedan primjer suptilne edukacije na zabavan način je kada zli robot gura robota 80HD u svemiru, čiji je kapacitet baterije pao na nulu. Međutim, dok je 80HD putovao svijetom, prošao je pored Japana gdje je sunčano vrijeme omogućilo njegovim solarnim pločama da napune bateriju (Pilkey, 2021: 214-226). On se vraća i spašava ostatak ekipe od zlog robota. Ova situacija pokazuje potrebu pisca da se obrati publici koja može razumjeti složeniju razinu teksta i njegov humoristični pristup jer čitatelji samostalno trebaju zaključiti pojam vremenskih zona i solarnih ploča. U šestom nastavku, Pilkey uvodi mlade čitatelje u svijet glinene animacije, posvećujući

cijelo jedno poglavlje akciji koja se odvija (Pilkey, 2022: 160-170). U istom poglavlju, kada veliki zli robot oživi i prolazi kroz platno, izazivajući nemir u kinu, jedna gledateljica na humorističan i oduševljen način komentira: "Čovječe, ovo je bolje od 3D-a!" (Pilkey, 2022: 162). Ista gledateljica u idućem poglavlju, dok zgrada kina gori, ironično komentira kako nema kokica (Pilkey, 2022: 189). Predočavajući čitateljima scene poput prethodnih dviju, autor koristi ironiju. Sljedeći primjer je Frkijev plan za eliminaciju Čovpsa, posebno ciljajući na super usisivač, s obzirom na to da psi često strahuju od njih. Njegov pomoćnik predlaže alternativu - korištenje petardi kao jeftinije i brže rješenje za istu svrhu. Unatoč tome što je svjestan da je pomoćnik u pravu, Frki inzistira na svojoj strategiji jer je nemoguće da je netko podređeni superiorniji od nadređenoga (Pilkey, 2019: 25). Jedna od domišljatih šala u drugome nastavku koja na humorističan način pruža vrijednu pouku o suočavanju sa strahovima, prikazuje kostur dinosaura kako proganja Čovpsa. Prestrašen, Čovps ubrzo shvaća da su to samo kosti, nakon čega se prirodno ponaša i počinje ih lizati. Na kraju se opaki dinosaur pretvara u hrpu kostiju koja se smije (Pilkey, 2020: 125-138). Na ovako zabavan način prenosi se važna poruka mladim čitateljima, a to je upravo Pilkeyjev šaljiv pristup ozbiljnim temama. U jednoj od scena prikazana je ekipa u patrolnom vozilu kako se uspinje snježnom planinom. Usred kaosa i zbrke, šef policije komentira da bi bilo dobro kada bi barem imali zimske gume (Pilkey, 2020: 153). Osim humora koji proizlazi iz prirode pojedinih scena, autor humorističnu perspektivu često koristi kako bi prikazao generacijski jaz. U drugom dijelu, Perajko kinetičkim moćima baca predmete poput telefonske govornice, faks-mašine, poštanskog sandučića i novina. Dvoje djece, međutim, ne prepoznaje ove objekte dok im lete iznad glava (Pilkey, 2020: 143-146). Na taj način Pilkey suptilno kritizira suvremeno društvo. Međutim, autor se sarkastično ne odnosi samo prema društvenim pojavama; kritiku i šalu na vlastiti račun demonstrira komentirajući šefa policije na samom kraju drugoga dijela, kada kaže: „Nitko ništa nije naučio, nije bilo pouke, ni pokajanja, ni prosvjetljenja, ni trunke razvoja likova ili slobodnog rasta, ali bilo je puno akcije... Najbolji rođendan ikad!“ (Pilkey, 2020: 185-186). Na taj način Pilkey svjesno i odgovorno pokazuje da razumije svoju publiku i prihvaća njezine preferencije. U sljedećoj sceni, Pilkey je na vrlo jednostavan način zabavio djecu. Čovpas je „pustio vjetar“ na setu snimanja filma, a svi glumci i stažisti su na duhovit način pitali tko je to učinio: „Tko je pustio vjetar? Tko je ispustio labuda? Tko je izrezao sir?...“ (Pilkey, 2021: 84-85). U ovakvim situacijama, autor se spušta na najjednostavniju razinu razumijevanja teksta i humora za mlade čitatelje. Primjer igre riječima očituje se u sceni kada policija ponovno privodi Frkija u zatvor. Autor naglašava izreke koje su poznate iz policijskih filmova, parodirajući ih: „Imaš pravo na sijanu dlaku, svaki mjauk može se koristiti protiv tebe...“ (Pilkey, 2021: 230-231). Autor se

ponovno približava čitateljima na smiješan i zabavan način kada Micko ispituje Frkija nizom podpitanja, uz ponavljajuće „Zašto?“, na što Frki reagira izjavom: „Još nije ni podne, a već si mi spilio živce!“ (Pilkey, 2021: 35). Da bi prikazao smiješnu scenu u kojoj su likovi u slobodnome padu, Pilkey prikazuje njihovo padanje na dvije stranice stripa. Na drugoj stranici, likovi komentiraju: „Još uvijek padamo...!“ (Pilkey, 2021: 143), sugerirajući da njihov pad traje vrlo dugo i da još nisu ni blizu dolaska na dno. Glavni zlikovac petoga nastavka, Pajcek, izražava svoj bijes izjavom: „Joj, kad ih samo propustim kroz papke.“ (Pilkey, 2020: 180). Ovim autor na duhovit način prikazuje koliko je ova situacija izazvala revolt toga lika.

U jednoj sceni prvog djela stripa, prikazana su dvojica mladića na plaži koji razgovaraju koristeći dalmatinski zavičajni govor s izrazima poput „brale“ i „žaj“ (Pilkey, 2019: 31). Nadalje, u drugom dijelu ponovno se može uočiti uporaba dijalekta. Frki užurbano dolazi do zatvora i viče stražarima: „Pušćaj me!“ (Pilkey, 2020: 117) i tako dolazi do zaključka da je zatvor ipak najsigurnije mjesto iako je upravo pobjegao iz njega. Ovo dodaje simpatičan i humorističan ton sceni jer djeca nisu često naviknuta pronalaziti dijalektne i žargonske izraze u knjigama. Na takav način djeca prepoznaju i cijene jezične varijacije materinskoga jezika. Osim navedenoga, čitatelji proširuju svoje jezične horizonte i stječu dublje razumijevanje raznolikosti i stilskoga potencijala unutar vlastitoga jezika. Unatoč činjenici da u ovom stripu ima vrlo malo primjera dijalekata, dodatno doprinosi humoru teksta. Izlazeći izvan granica standardnoga hrvatskoga jezika, ovi primjeri obogaćuju narativ i dodaju sloj autentičnosti. U trećemu nastavku ponovno se na duhovit način koristi dijalektni govor. Kada Frki, bez čitanja uputa, pokuša stvoriti sebi osobnog pomoćnika, iz stroja izlazi mali mačić koji ga upita: „Ćaća jesi li to ti?“ (Pilkey, 2020: 34). Uz dijalekt, u tekstu su prepoznatljivi i žargonizmi poput „niš“ i „bokić“ (Pilkey, 2020: 40). U stripovima se često mogu naći namjerne pogreške kako bi tekst bio pristupačniji mladim čitateljima. Jedan takav primjer nalazi se u drugome nastavku, gdje Dr. Čaro na pitanje „Je li ti drago što nikome ne moraš biti sluga?“ odgovara s „Najdragije mi je!“ (Pilkey, 2020: 176). Ovakve pogreške u govoru često susrećemo kod predškolske djece koja su tek u fazi učenja čitanja i pisanja.

Majdenić (2019:81) ističe kako je utvrđeno da učenike u stripovima najviše privlači fabula, humor te brzina čitanja. Radnja je vrlo uzbudljiva i ne odugovlače ju brojni opisi, tu nastupa slika pa čitanje ne zahtijeva napor. Stoga je opravdano humor koristiti kao značajni metodički potencijal u čitanju ovoga strip-serijala.

6. Metodički potencijal strip-serijala „Čovpas“

Učenici se sa stripom u okviru nastave Hrvatskoga jezika susreću u sklopu domene Kultura i mediji. Iako Lazić (1990:170) navodi kako i u vrijeme kada se strip masovnije čitao „...učenik nije pripremljen za ozbiljnije čitanje stripa, za analitički i kritički odnos prema njemu, za njegovu interpretaciju, kako je to navikao uz umjetnička književna djela, bez obzira na to što je masovni konzument stripa“, ne treba umanjivati važnost obrade i interpretacije takvog medija u nastavi. Ministarstvo znanosti i obrazovanja (2019)²¹ donijelo odluku o provođenju nastave Hrvatskoga jezika u osnovnim i srednjim školama gdje se predmetno područje „Kultura i mediji“ kako navodi članak: „...temelji na razumijevanju teksta u različitim društvenim, kulturnim i međukulturnim kontekstima. Predmetnim se područjem potiče razvoj znanja o sebi i drugima, uvažavanje različitih uvjerenja i vrijednosti te se omogućuje djelovanje u društvenoj zajednici.“

„Predmetno područje obuhvaća: kritički odnos prema medijskim porukama, razumijevanje utjecaja medija i njihovih poruka na društvo i pojedinca; stvaranje medijskih poruka i njihovo odgovorno odašiljanje, razumijevanje kulture s gledišta svakodnevnoga života, s društvenoga gledišta, kulture u odnosu na popularnu kulturu i kulture u odnosu prema književnosti i ostalim umjetnostima te utjecaj kulture na oblikovanje vlastitoga kulturnog identiteta, poticanje svjesnosti o jedinstvenosti i vrijednosti različitih mišljenja, stavova i ideja, društava i kultura radi uspješne komunikacije te razumijevanja drugih i drukčijih.“²²

Nadalje, navode se sljedeći mediji s kojima se učenici susreću: animirani, dokumentarni i igrani filmovi, televizijske i radijske emisije za djecu, kazališne predstave, slikovnice i knjige za djecu, udžbenici, enciklopedije, časopisi, plakati, stripovi, brošure, reklamni letci, internet i društvene mreže te digitalni obrazovni mediji. Ako sagledamo cijelu domenu medijskog okruženja, postaje očito da se radi o svim onim elementima koji okružuju djecu u njihovoj svakodnevici. Ti elementi, kao izvori informacija, imaju ključnu ulogu u oblikovanju dječjega pogleda na svijet. Stoga je od iznimne važnosti da se djeca već pri prvom susretu s tim izvorima pouče pravilima ponašanja u medijskom prostoru te procjeni vjerodostojnosti tih izvora. U današnje vrijeme, masovni mediji kojima su djeca neizbježno izložena, često služe kao platforme za promoviranje određene propagande i plasiranje informacija. Upravo zbog toga,

²¹<https://mzom.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Predmetni/Kurikulum%20nastavnoga%20predmeta%20Hrvatski%20jezik%20za%20osnovne%20skole%20i%20gimnazije%20u%20RH.pdf>

²² Isto

kritička medijska pismenost postaje neophodna vještina, koja će omogućiti mladima da razlikuju činjenice od manipulacije i da se odgovorno nose s obiljem informacija koje ih okružuju. Shodno tome, važno je učenike izlagati raznovrsnim medijima.

Zabrinjavajuće je da se strip ne spominje u odgojno-obrazovnim ishodima za prvi i drugi razred osnovne škole. Međutim, začetke i upoznavanje sa stripom kao medijem možemo prepoznati u ishodu OŠ HJ A.2.1., gdje se u razradi ishoda spominje prepričavanje kratke priče prema nizu slika.²³ Tek u trećem razredu osnovne škole strip se konkretno spominje u ishodu OŠ HJ B.3.4., gdje razrada ishoda navodi da učenik: „...stvara različite individualne uratke: stvara na dijalektu/mjesnom govoru, piše i crta slikovnicu, glumi u igrokazu, stvara novinsku stranicu, piše pismo podrške, crta naslovnice knjige, crta plakat, crta strip”²⁴. Ovaj se medijski oblik u trećem razredu spominje se još i u ishodu OŠ HJ C.3.2., gdje razrada ishoda predviđa da učenik: „razlikuje knjige, udžbenike, časopise, plakate, strip, brošure, reklamne letke; čita stripove i razlikuje ih od ostalih tiskanih medijskih tekstova.” Razradom ovoga ishoda, učenici se upoznaju sa stripom i njegovim glavnim karakteristikama, što je ključno za dublje razumijevanje stripa. Ovaj ishod učenja omogućuje učenicima da steknu osnovna znanja o stripu, čime se postavlja temelj za daljnje proučavanje i analizu ovoga medijskoga oblika. Upoznajući se sa stripom na ovaj način, učenici razvijaju vještine kritičkoga mišljenja i medijske pismenosti, što je nužno za njihov cjelovit intelektualni razvoj. Na taj način, strip postaje ne samo alat za poticanje kreativnosti, već i sredstvo za dublje razumijevanje medijskih sadržaja u širem kontekstu obrazovanja. U posljednjem, četvrtome razredu osnovne škole, strip se spominje samo u jednom od ishoda, OŠ HJ B.4.4., gdje razrada ishoda predviđa da učenik „stvara različite individualne uratke: pripovijeda sadržaj književnoga teksta iz perspektive drugoga lika, vremena ili mjesta, izražajno čita književne tekstove, recitira/krasnoslovi, piše dnevnik, snima audioprilog, stvara fotopriču ili fotostrip”²⁵. Uspoređujući ovaj ishod s ishodom OŠ HJ B.3.4. iz trećeg razreda, uočavamo sličnosti, prvenstveno u usmjerenosti na stvaralački zadatak, stoga je nužno integrirati dublje analitičke pristupe u kurikulum, kako bi učenici stekli cjelovito razumijevanje stripa. Na taj način, strip može postati moćno sredstvo za razvijanje kritičkog mišljenja, medijske pismenosti i kreativnih sposobnosti učenika. Ovom kratkom analizom zastupljenosti ishoda učenja vezanih za pojam stripa u kurikulumu Hrvatskoga jezika može se zaključiti da je sam pojam nedovoljno zastupljen. Činjenica da strip nije razrađen na adekvatan način odaje dojam da se radi o manje bitnom mediju. Međutim, važno je osvijestiti

²³ Isto.

²⁴ Isto.

²⁵ Isto.

takav problem i pokušati ga integrirati u nastavu na različite načine. Stoga, nužno je promišljeno uključiti strip u nastavni proces, ne samo kao alat za poticanje kreativnosti, već i kao sredstvo za dublje analize i interpretacije.

Učitelji bi pri uvođenju stripa u nastavni proces trebali imati dublje razumijevanje stripa od svojih učenika i biti svjesni njegovih pozitivnih i negativnih utjecaja. Prema Lazić (1990: 172-173), odgojna funkcija stripova trebala bi primarno djelovati na psihološki razvoj djece. Mladi čitatelji, čitanjem stripova, brže i lakše dolaze do spoznaja te duže pamte pročitano. Stripove s odgojnom vrijednošću karakteriziraju cjelovita fabula, jasna poruka, kvalitetan odnos među likovima, usklađenost crteža i dobar humor. Takvi stripovi značajno utječu na emocionalni razvoj mladih čitatelja i oblikovanje njihovih estetskih kriterija. Međutim, tržište stripova često ne ispunjava tako postavljena očekivanja jer se većina stripova usmjerava prema na komercijalnoj dobiti. Zbog toga je važno da učitelji metodički analiziraju stripove koje učenici čitaju kako bi mogli pružiti relevantnu procjenu sadržaja. Da bi učenici mogli sami procijeniti kvalitetu štiva, trebaju biti u redovnom kontaktu s različitim stripovima

Gaćić (1990: 190) smatra da je strip neiscrpan izvor metodičkoga potencijala. Ističe nekoliko prednosti stripa u masovnim medijima i školstvu. Prvo je sama popularnost stripa kao medija među učenicima. To je ujedno najjednostavniji i najjeftiniji oblik prakticiranja medija pomoću kojeg učenici samostalno upoznaju unutaraju građu, mogućnosti i domete stripa kao medija. Također ističe kako je značajna mogućnost korelacije stripa s nastavnim predmetima često neiskorištena, a mogućnosti su široke: od doticaja s likovnom kulturom do izrade kostimografije, scenografije i drugih oblika praktičnoga rada (Majdenić, 2019: 80-81).

6.1. Primjena u nastavi na primjeru stripa „Čovpas“

U poglavlju koje slijedi, objasniti će se konkretne primjeri primjene stripa „Čovpas“ u nastavi pri čemu je samorazumljivo da u okviru razredne nastave strip ne mora biti zastupljen samo u nastavi Hrvatskoga jezika, već može biti integriran i u druge predmete poput Likovne kulture, Prirode i društva, Sata razrednika i dr. Strip nudi bogate mogućnosti za interdisciplinarno učenje, potiče kreativnost i kritičko mišljenje te može obogatiti nastavni proces u različitim obrazovnim kontekstima.

Kao što je već spomenuto, strip je usko vezan uz jezik i likovnu umjetnost, te predstavlja medij koji povezuje ta dva pojma. Stoga se nastavni predmet Likovne kulture najočitije može povezati sa stripom. Na početku upoznavanja učenika s pojmom i obilježjima stripa, na satu

Likovne kulture mogu se analizirati scene iz stripova. Prvo bi se s učenicima pročitala odabrana scena kako bi se odredilo raspoloženje te povezalo s korištenjem boja. To nužno podrazumijeva korištenje heurističkoga razgovora. Učenici bi trebali ispred sebe imati vizualne prikaze dviju krajnosti kako bi najbolje uočili važnost odabira boja, zaključujući da uz vesele i sretne scene odgovaraju svjetlije i žarke boje, dok u scenama koje prikazuju opasnost ili ozbiljnost prevladavaju tamnije boje. Također, okviri oblačića za tekst trebali bi se pojasniti i objasniti svrhu svakog oblika. Nakon razgovora, učenicima bi se na satu Likovne kulture mogla dati naslovna stranica poglavlja iz stripova o Čovpsu, te bi njihov zadatak bio da bojama, oblicima i balončićima pokušaju promijeniti cijeli ton poglavlja, što uključuje rad na vizualnom i tekstualnom potencijalu stripa. Neke od naslovnica koje se mogu koristiti su „Čovpas i Micko Kid“ (2021: 83), „Čovpas – Pušten s lanca“ (2020: 45) ili „Čovpas – Gospodar buha“ (2021: 103). Ovakav tip zadatka omogućuje učenicima da kroz praktičan rad bolje razumiju kako vizualni elementi utječu na narativ i emocije u stripu, istovremeno razvijajući svoje kreativne i analitičke vještine. Sljedeći primjer koji se može primijeniti u likovnoj kulturi već su spomenute glinene animacije u nastavku „Čovpas – Zov divljaštva“ (2022). Prvenstveno, učenici bi se trebali upoznati s glinenom animacijom na satu Hrvatskoga jezika. Idealno bi bili primjeri kratkih filmova koji prikazuju proces izrade takve animacije. Nakon toga, s učenicima bi se analizirao efekt koji je postignut primjenom glinene animacije u određenome poglavlju. Nadalje, učenici bi na satu likovne kulture mogli izrađivati glinene figurice, pri čemu bi im inspiracija bili likovi iz scene koja se interpretirala. Ovaj integrirani pristup omogućuje učenicima da kroz praktičan rad bolje razumiju tehničke i umjetničke aspekte glinene animacije, istovremeno razvijajući svoju kreativnost i vizualnu percepciju. Ovaj interdisciplinarni pristup obogaćuje nastavu Hrvatskoga jezika i Likovne kulture. Sličan primjer prethodnom je da se učenicima prikaže kratak film o nastanku stripova i procesu crtanja likova. Nakon toga, učenici čitaju poglavlje iz „Čovpas – Priča o dva gada“ (2020: 235-245) u koje su uključeni svi likovi gdje se korak po korak objašnjava kako nacrtati likove iz stripa. Učenici bi se nakon kratkog razmatranja okušali u samom procesu stvaranja likova i nastanka samog medija.

Nadalje, čitanje stripova i upoznavanje djece s procesom njihovog nastajanja može se koristiti kao moderan način testiranja kreativnosti učenika. Posebno se to može postići okušavanjem stvaranja u virtualnim učionicama. Ova vrsta zadatka može se provesti kada učenici upoznaju likove i shvate osnovni koncept stripa. Mnogi programi, kao što su PowerPoint, Paint, Pixton, Storyboard That, Powtoon, mogu se koristiti za izradu stripova. Primjenom ovakvih zadataka, nastavne jedinice i sam medij stripa približavaju se učenicima,

uvodeći ih u virtualni svijet koji im je blizak. Osim toga, ovakav pristup potiče pozitivan stav prema učenju pomoću digitalnih alata te dodatno razvija kreativnost učenika izvan okvira klasičnih zadataka.

Sagledavajući širu sliku suvremene djece u školskim klupama, može se zaključiti da djeca danas manje čitaju i imaju poteškoće u savladavanju početnih faza čitanja i pisanja. U takvim okolnostima, stripovi mogu poslužiti kao izvrsna motivacija za mlade čitatelje. Zbog olakšane čitljivosti, zabavnih dijaloga, humorističnog jezika i vizualne estetike, stripovi mogu zaintrigirati mlade čitatelje. Ipak, bez dodatnog poticaja na čitanje i postavljanja književnih izazova od strane učitelja, učinkovitost bi bila manja. Učitelj bi, primjerice, mogao učenike upoznati sa serijalom „Čovpas“ organiziranjem čitalačkog tjedna, tijekom kojega bi učenici vježbali čitanje. Učitelj bi zadao rok do kojeg bi učenici morali pročitati odabrana poglavlja stripa, a posljednja poglavlja bi zajednički čitali u razredu, pri čemu bi se dodijelila uloga „čitača tjedna“ koji bi nosio policijsku značku i čitao završne stranice stripa. Na taj način učitelj stvara naviku čitanja i gradi samopouzdanje učenika u čitanju. Ova aktivnost može biti temelj za dalje aktivnosti vezane uz Hrvatski jezik, poput izmjenjivanja kraja fabule, osmišljavanja novog lika, glume i slično. Iako su stripovi kroz povijest trpjeli razne kritike u usporedbi s književnim djelima svog vremena, danas se mogu smatrati ključnim alatom za poticanje čitanja među mladima. U suvremenom kontekstu, stripovi možda predstavljaju posljednju slamku spasa za privlačenje mladih čitatelja i omogućavanje usvajanja dobrobiti koje čitanje nudi. Nesumnjivo, stripovi su izvrstan uvod u svijet čitanja i stvaranje čitalačkih navika.

6.2. Metodička iskustva u prvome razredu

U okviru metodičke prakse održane 2024. godine, uz pristanak učiteljice razredne nastave, odlučila sam analizirati nekoliko scena iz stripa Čovpas s učenicima prvog razreda u Osnovnoj školi Lapad na satu Hrvatskoga jezika.

U razredu je bilo 19 učenika, a prikazane scene bile su:

- 1) Čovpas (Pilkey, 2019: 122-124),
- 2) Priča o dva gada (Pilkey, 2020: 220-224),
- 3) Njuška 22 (Pilkey, 2023: 155-160).

S obzirom na to da u cijelom strip-serijalu dominira humor, humor je poslužio kao osnovni kriterij odabira. U odabranim scenama humor se realizira na različite načine: igrom riječi, nadmudrivanjem likova u kojemu jedan lik ispada manje naivan te komičnim situacijama u kojima lik brblja bez prestanka, ne razumijevajući socijalne signale drugih da prestane.

Odabrane scene učenicima su prikazane na PowerPoint prezentaciji te su popraćene interpretativnim čitanjem učiteljice. Nakon čitanja svake scene s učenicima se vodio razgovor razumijevanja pročitana sadržaja. Ono što sam pretpostavila u radu s takvim uzrastom je da će vulgarizimi djeci biti humoristični. Tako je prva scena bila najsmješnija jedanaestero učenika, a kod obrazloženja zbog čega svi su navodili iste stvari: „Najsmiješnije mi je bilo kada su policajci jedan drugome dali peticu“, ponavljajući uzastopno riječ „kakica“. Sljedeće dvije scene bile su im smiješne, međutim znatno manje od prve. Scene nisu sadržavale „zabranjene“ riječi te su zahtijevale razumijevanje više razine humora što nije bilo uspješno, odnosno u skladu je s dobi učenika i nerazvijenim apstraktnim mišljenjem. Poredali su scene od najsmješnijih prema najmanje smiješnima, a posljednje mjesto zauzela je druga scena u kojoj učenici nadmudrivanje među likovima nisu doživjeli smiješnim. Scena koja je zauzela drugo mjesto nasmijala je mlade čitatelje zbog vizualnog prikaza drugog lika koji je bio debeo i naivan mačak koji ih je nasmijao svojom nespretnošću i zbunjenošću čime je u Frkija izazvao snažnu reakciju što je pojačalo humorističnost scene za mlade čitatelje. Većina je djece samostalno bez poticaja pohvalila način na koji su likovi nacrtani. Kada su upitani koji bi lik istaknuli kao najdraži odgovori su bili sljedeći: „Čovpas jer je pola pas i pola čovjek.“, „Frki jer je lukav.“, „Policajci jer su naivni.“ te „Veli Jože jer je debel i naivan.“

Ovo kratko razmatranje upućuje na očekivani zaključak da djeca još nisu dovoljno zrelija za razumijevanje složenijih oblika humora, ali da u strip-serijalu „Čovpas“ prepoznaju drugu razinu humora koja ih nasmijava i zabavlja. U toj činjenici moguće je prepoznati mogućnost uporabe stripa kao učinkovitoga motivacijskoga sredstva za poticanje čitanja i stvaranje čitalačkih navika. Uvođenje različitih književnih žanrova i složenijih tekstova omogućit će mladim čitateljima da razviju dublje razumijevanje humora i literarnih tehnika, čime će se obogatiti njihova čitalačka iskustva i intelektualni razvoj. Međutim, za sam početak dovoljno je zaintrigirati mlade čitatelje kako bi pokazali interes i zadržali pažnju, što će stvoriti čvrstu osnovu za daljnje istraživanje i usavršavanje njihovih čitalačkih vještina.

7. Zaključak

Strip je složen i višedimenzionalan medij te posjeduje značajnu moć i potencijal za duboko oblikovanje i utjecaj na mlade čitatelje. Strip, stoga, može poslužiti kao edukativni alat, alat za razvoj kritičkog mišljenja i emocionalnu izražajnost. Iako su stripovi kroz povijest prolazili kroz različite razvojne etape - od promjena u stilu pisanja i humorističnim elementima do evolucije karakterizacije i tematskih prikaza - jedan aspekt ostaje nepromijenjen: strip je jedinstveni spoj književnosti i likovne umjetnosti.

Stripovi su se uspješno prilagodili potrebama i interesima djece, omogućujući im pristup složenim i ozbiljnim temama koje nadmašuju konvencionalne narative o superjunacima i fantastičnim avanturama. Kroz ovu prilagodbu, stripovi nude mogućnosti za istraživanje različitih društvenih, kulturnih i filozofskih pitanja na način koji je pristupačan i angažirajući za mlade čitatelje.

Primjer takvog stripa je „Čovpas“ zbog svoje slojevite strukture i dubine sadržaja ostvarene referiranjima na brojna mjesta opće kulture. Ovaj strip nudi čitateljima više od jednostavnog spoja riječi i slika; svaki element, bilo da se radi o šali, sceni ili liku, pažljivo je promišljen i oblikovan. Postupcima intermedijalnosti, intertekstualnosti „Čovpas“ pruža jedinstveno iskustvo čitanja, izazove za čitatelje, čime se potvrđuje njegova vrijednost kao važnog medijskog i obrazovnog alata.

Humor u stripu „Čovpas“ kreće se od jednostavnijih razina (izgled, ponašanje, govor likova) do složenijih koji postupcima intermedijalnosti, interkulturalnosti i intertekstualnosti dopiru do odrasloga čitatelja. Metodička analiza scena u nastavnoj praksi otkriva da autor duboko razumije svoju ciljanu publiku i uspješno joj pruža sadržaj koji održava njezinu čitateljsku pozornost.

Na temelju metodičke prakse održane u prvom razredu osnovne škole jasno je da je strip izuzetno privlačan medij za djecu, osobito onu koja su u početnoj fazi čitanja i pisanja. Analizom heurističkoga razgovora utvrđeno je da jednostavan humor, likovnoga i tekstualnoga karaktera, izaziva najjaču reakciju kod djece. Važno ih je prepoznati i prilagoditi dječjoj percepciji i interesima kako bi se potaknulo njihovo aktivno sudjelovanje u procesu učenja.

Strip je i snažan poticaj za učitelja koji se usmjerava na ispitivanje tipa humora koji izaziva dječju pozornost i koji može utjecati na njihovu percepciju i angažman, na karakteristike likova u stripovima koji ostavljaju najdublji dojam na mlade čitatelje te kako ti likovi doprinose emocionalnom i kognitivnom razvoju djece, na učinkovitost primjene stripa kao obrazovnog

alata, njihovi potencijali i ograničenja u obrazovnom kontekstu. Učitelji treba biti osnovni poticatelji i podrška u ranim fazama razvoja čitalačkih vještina, ali i vještina pisanja, osobito u današnjim izazovnim okolnostima. Iako dječja pažnja može biti promjenjiva, primjeri poput stripova kao što je „Čovpas“ mogu igrati važnu ulogu u očuvanju interesa za čitanje i književnost.

Važno je prihvatiti promjene i dinamiku suvremenoga života te se u tom kontekstu usmjeriti na istraživanje učinkovitih metoda koje će pozitivno utjecati na mlade učenike. Dok klasična dječja književnost zadržava svoju vrijednost, u suvremenim okolnostima potrebno ju je približiti je novim generacijama. Stripovi mogu predstavljati inovativan pristup za poticanje čitalačkih navika, a njihova primjena, posebno u kontekstu obrazovanja, zahtijeva otvorenost za nove metode i stalno usklađivanje s potrebama učenika.

8. Literatura

8.1. Stručna literatura

- Dickens, C. (sine anno). *A Tale of Two Cities*. preuzeto s <https://www.gutenberg.org/files/98/old/2city12p.pdf>. 12.6.2024.
- Gačić, D. (1900). Strip u školi: sredstvo i cilj. *Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika*. vol. 15, br. 4, 190-193.
- Golding, W. (sine anno). *Lord Of The Flies*. preuzeto s <https://d2ct263enury6r.cloudfront.net/X2bpH13Xnjn4ZJspWQzb5LMu7BGp5CUGaP GFQqVXvLT2M1AW.pdf>. 20.6.2024.
- Hameršek, M.; Zima, D. (2015). *Uvod u dječju književnost*. Zagreb: Leykam International.
- Hemingway, E. (2018). *Ernest Hemingway / Kome zvono zvoni*. preuzeto s https://www.hrlektire.com/wp-content/uploads/2018/09/hemingway_kome_zvono_zvoni.pdf 21.6.2024.
- Hranjec, S. (2000). *Smijeh dječje hrvatske književnosti*. Varaždinske toplice: Tonimir.
- Kovač, Z. (2001). Poredbena i/ili interkulturalna povijest književnosti. Zagreb: Biblioteka Književna smotra
- Lazić, D. (1990). Strip u nastavi književnosti. *Suvremena metodika nastave hrvatskog ili srpskog jezika : časopis za nastavu hrvatskog ili srpskog jezika, književne, scenske i filmske umjetnosti*, vol 15, br. 4, 170-183.
- Lokos, I. (2004). Intertekstulanost u Marulićevoj Juditi. *Colloquia Marliana*, vol. 13, 57-65.
- Majdenić, V. (2019). *Mediji, tekst, kultura*. Zagreb: Ljevak.
- Maković, Z., Medarić, M., Oralić, D., Pavličić, P. (1988). *Intertekstualnost & intermedijalnost*. Zagreb: Zavod za znanost o književnosti Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
- Maksimović, T. (2012). *Stripovni stil u mangama i grafičkim romanima*. Diplomski rad. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera. preuzeto s <https://repositorij.ffos.hr/islandora/object/ffos%3A1179/datastream/PDF/view> 6.6.2024.
- McCloud, S. (2016). *Kako čitati strip – nevidljivu umjetnost*. Zagreb: Mentor d. o. o.
- O'Mahony, A. (sine anno). *The Rise of Graphic Novels*. preuzeto s <https://www.thepublishingpost.com/post/the-rise-of-graphic-novels>. 6.6.2024.
- Pilkey, D. (2019). *Čovpas*. Zagreb: Mozaik knjiga.

- Pilkey, D. (2020). *Čovpas – Priča o dva gada*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Pilkey, D. (2020). *Čovpas – Pušten s lanca*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Pilkey, D. (2021). *Čovpas – Gospodar buha*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Pilkey, D. (2021). *Čovpas i Micko Kid*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Pilkey, D. (2022). *Čovpas – Zov divljaštva*. Zagreb: Mozaik knjiga .
- Pilkey, D. (2022). *Micko – Kidov klub stripoljubaca*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Pilkey, D. (2023). *Čovpas – Kom se lopta valja*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Pilkey, D. (2023). *Njuška 22*. Zagreb: Mozaik knjiga.
- Pisac, J. (2022). *Intermedijalnost u "Kiklopu" Ranka Marinkovića*. Završni rad. Split: Sveučilište u Splitu. preuzeto s <https://repozitorij.ffst.unist.hr/islandora/object/ffst%3A3663/datastream/PDF/view> 10.6.2024.
- Posavec, Z. (1975). Strip i stripologija. *Život umjetnosti : časopis o modernoj i suvremenoj umjetnosti i arhitekturi Vol. 22/23* , 126-150.
- Shaji, S. (2023). *Comics and Graphic Novels: Impact on Children Through History*. preuzeto s <https://informationmatters.org/2023/08/comics-and-graphic-novels-impact-on-children-through-history/>. 9.6.2024.
- Steinbeck, J. (2020). *East Of Eden* . preuzeto s https://archive.org/details/east-of-eden_202007/page/n19/mode/2up. 12.6.2024.
- Tuček, S. (2013). *Strip u nastavi književnosti*. Diplomski rad. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera. preuzeto s <https://repozitorij.ffos.hr/islandora/object/ffos:1377/datastream/PDF/view>. 9.6.2024.
- Zergollern-Miletić, L. (2021). *Humor, smijeh, misao, jezik*. Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Zoldoš, L. (2022). *Grafički roman: Što donosi vjetar?* Diplomski rad. Osijek: Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera. preuzeto s <https://repozitorij.aukos.unios.hr/islandora/object/aukos%3A1133/datastream/PDF/view>. 6.6.2024.

8.2. Internetski izvori

- <https://www.enciklopedija.hr/clanak/strip> 6.6.2024.
- <https://www.masterclass.com/articles/learn-the-difference-between-graphic-novels-and-comics#what-are-the-characteristics-of-a-graphic-novel>. 6.6.2024.
- <https://toppsta.com/books/series/22369/dog-man>. 6.6.2024.
- <https://batmanjefora.wordpress.com/poznati-zlikovci/>. 7.6.2024.

https://batman.fandom.com/wiki/The_Penguin#:~:text=History,Origin,drove%20him%20to%20become%20evil. 7.6.2024.

<https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/sidekick> 7.6.2024.

https://batman.fandom.com/wiki/Dick_Grayson#Origin 7.6.2024.

<https://www.comicbookherald.com/complete-robin-comics-reading-order/>. 7.6.2024.

<https://www.enciklopedija.hr/clanak/popularna-kultura>. 10.6.2024.

https://dog-man.fandom.com/wiki/List_of_pop_culture_references_in_Dog_Man. 11.6.2024.

<https://www.brainyquote.com/authors/dr-seuss-quotes>. 10.6.2024.

<https://www.enciklopedija.hr/clanak/humor>. 10.6.2024.

<https://mzom.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Publikacije/Predmetni/Kurikulum%20nastavnoga%20predmeta%20Hrvatski%20jezik%20za%20osnovne%20skole%20i%20gimnazije%20u%20RH.pdf>. 14.9.2024.

Sažetak

Strip se tradicionalno promatra kao dio popularne kulture, no njegova uloga nadmašuje puko praćenje trendova. Strip je specifična umjetnička forma koja integrira dva ključna izraza: likovnu i književnu umjetnost. Kroz kombinaciju slika i teksta, autori imaju mogućnost izražavanja širokog spektra tema, ideja i poruka na način koji često nudi dinamičniji i vizualno privlačniji prikaz u usporedbi s klasičnim književnim oblicima. Spoj tih dvaju elemenata omogućuje stvaranje složenijih narativnih i vizualnih prikaza, što strip čini atraktivnim i pristupačnim različitim uzrastima.

S obzirom na sveprisutnu izloženost digitalnim sadržajima, zadržavanje i motiviranje mladih čitatelja za čitanje klasične književnosti predstavlja izazov. Međutim, autori poput Dava Pilkeya dokazali su da je moguće privući pažnju djece i mladih kroz pažljivo konstruirane stripove. Pilkeyjevi stripovi privlače publiku zahvaljujući zanimljivim i promišljenim fabulama, likovima s kojima se mladi čitatelji lako poistovjećuju te složenim humorom koji pruža zabavu dok prenosi dublje poruke. Humor u njegovim djelima ne služi samo kao sredstvo zabave, već i kao alat za prenošenje pozitivnih vrijednosti, intermedijalnim, intertekstualnim i interkulturalnim referencama.

Osim toga, Pilkeyjevi stripovi nude značajan metodički potencijal za obrazovanje. Učitelji mogu koristiti stripove kao didaktički alat za približavanje književnih koncepata, kao što su fabula, karakterizacija i stil, kao i likovnih elemenata, uključujući kompoziciju, perspektivu i boju. Kombinacija intrigantne priče, humora i vizualnih komponenti pruža bogato iskustvo čitanja koje može motivirati mlade čitatelje da aktivno sudjeluju u procesu učenja.

Ključne riječi: strip, grafički roman, Čovpas, interkulturalnost, intermedijalnost, intertekstualnost, popularna kultura, metodički potencijal.

Abstract

Comics are traditionally viewed as part of popular culture, but their role goes beyond merely following trends. Comics are a unique art form that integrates two key expressions: visual and literary art. Through a combination of images and text, creators have the opportunity to express a wide range of themes, ideas, and messages in a way that often offers a more dynamic and visually appealing presentation compared to traditional literary forms. The fusion of these two elements allows for the creation of more complex narrative and visual depictions, making comics attractive and accessible to various age groups.

Given the pervasive exposure to digital content, retaining and motivating young readers to engage with classic literature presents a challenge. However, authors like Dav Pilkey have demonstrated that it is possible to capture the attention of children and adolescents through carefully crafted comics. Pilkey's comics engage audiences with their intriguing and thoughtfully constructed plots, characters that young readers easily relate to, and sophisticated humor that provides entertainment while conveying deeper messages. The humor in his works not only serves as a means of entertainment but also as a tool for transmitting positive values, through intermedial, intertextual, and intercultural references.

Moreover, Pilkey's comics offer significant methodological potential for education. Teachers can use comics as a didactic tool to introduce literary concepts such as plot, characterization, and style, as well as visual elements, including composition, perspective, and color. The combination of an engaging story, humor, and visual components provides a rich reading experience that can motivate young readers to actively participate in the learning process.

Keywords: comics, graphic novels, humor, interculturality, intermediality, intertextuality, popular culture, methodological potential.

SVEUČILIŠTE U SPLITU

FILOZOFSKI FAKULTET

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

kojom ja **Anamarija Papić**, kao pristupnica za stjecanje zvanja **magistrice primarnog obrazovanja**, izjavljujem da je ovaj diplomski rad rezultat isključivo mojega vlastitoga rada, da se temelji na mojim istraživanjima i oslanja na objavljenu literaturu kao što to pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da niti jedan dio diplomskoga rada nije napisan na nedopušten način, odnosno da nije prepisan iz necitiranoga rada, pa tako ne krši ničija autorska prava. Također izjavljujem da nijedan dio ovoga diplomskoga rada nije iskorišten za koji drugi rad pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili radnoj ustanovi.

Split, 17. rujna 2024.

Potpis:

Anamarija Papić

Izjava o pohrani i objavi ocjenskog rada
(završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - podcrtajte odgovarajuće)

Student/ica: Anamarija Papić

Naslov rada: Metodčki potencijal ilustriranih (književnih) oblika na primjeru stripa čovpas

Znanstveno područje i polje: humanističke znanosti, filologija

Vrsta rada: diplomski rad

Mentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje): izv. prof. dr. sc. Ivana Odža

Komentor/ica rada (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje): /

Članovi povjerenstva (ime i prezime, akad. stupanj i zvanje): izv. prof. dr. sc. Ivana Odža,
doc. dr. sc. Anđela Milinović Hrga i izv. prof. dr. sc. Helena Dragić

Ovom izjavom potvrđujem da sam autorica predanog ocjenskog rada (završnog/diplomskog/specijalističkog/doktorskog rada - zaokružite odgovarajuće) i da sadržaj njegove elektroničke inačice u potpunosti odgovara sadržaju obranjenog i nakon obrane uređenog rada. Kao autor izjavljujem da se slažem da se moj ocjenski rad, bez naknade, trajno javno objavi u otvorenom pristupu u Digitalnom repozitoriju Filozofskoga fakulteta Sveučilišta u Splitu i repozitoriju Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (u skladu s odredbama Zakona o visokom obrazovanju i znanstvenoj djelatnosti (NN br. 119/22).

Split, 17. rujna 2024.

Potpis studentice: *Anamarija Papić*

Napomena: U slučaju potrebe ograničavanja pristupa ocjenskom radu sukladno odredbama Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima (111/21), podnosi se obrazloženi zahtjev dekanici Filozofskog fakulteta u Splitu.